

Zagadnienia Doradztwa Rolniczego

1'94⁽¹⁾

**BIULETYN
CENTRUM DORADZTWA
I EDUKACJI W ROLNICTWIE**

Wydawca:

Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
Oddział w Poznaniu,
ul. Winogrody 63

Zespół redakcyjny:

A.P. Wiatrak (redaktor naczelny),
J. Kania, E. Kmita, W. Kujawiński, E. Matuszak,
N. Sakson, A. Swulińska-Katulska, Z. Szalczyk,
D. Pruss Głowacka (sekretarz redakcji)

Druk:

Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
Oddział w Poznaniu
61-619 Poznań, ul. Winogrody 63
tel: 232-081, 201-971, fax 201-971

Projekt graf., skład komputerowy:

Alicja Zygmanska

Nakład: 1200 egz.

SPIS TREŚCI

OD REDAKCJI	5
-------------------	---

ARTYKUŁY

W. KUJAWIŃSKI: Doradztwo rolnicze - inspiracja i pomoc w osiągnięciu nowych poziomów życia ludności rolniczej	9
E. MATUSZAK: Wpływ rolników na doradztwo rolnicze.....	14
N. SAKSON: Teoretyczne podstawy rolniczego upowszechniania.....	19
A. HOLEWIŃSKI: Ogrodnicze służby doradcze w Kanadzie	23
K. PIENIAŻEK: Stan i perspektywy rozwoju infrastruktury rynku rolno-żywnościowego. Część I. Ocena głównych elementów infrastruktury rynkowej.....	28
J. KULAWIK: Kredyt jako instrument aktywizacji działalności gospodarczej w rolnictwie.....	34
A. P. WIATRAC: Uwarunkowania zmian w organizacji edukacji rolniczej w Polsce	41
E. KMITA: Po co kwalifikacje rolnicze?	48

Z PRACY DORADCZEJ

J. KACPRZAK, M. STANISŁAWCZUK: Inforol' 94	50
R. HAIN: Kluby rolnika jako nowa forma organizacyjna oświatowo-rolnicza młodych rolników w województwie kaliskim.....	53
B. SZABLEWSKA: Założenia działalności klubów 4-H.....	57

INFORMACJE

A. P. WIATRAC: Wyniki badań i ich upowszechnianie w praktyce rolniczej	60
E. MATUSZAK: System informacji rolniczej.....	65
K. LYNTH: Agricultural Cooperative International Development.....	69
I. BARTKOWIAK, E. KMITA: I Ogólnopolskie Targi Agroturystyczne AGROTUR' 94	73
NOWOŚCI WYDAWNICZE.....	75

TABLE OF CONTENTS

FROM EDITORS	5
--------------------	---

ARTICLES

W. KUJAWIŃSKI: The agricultural extension service - inspiration and assistance to reach of new levels of farmers' population	9
E. MATUSZAK: The farmers' influence on agricultural extension service	14
N. SAKSON: Theoretical bases of agricultural dissemination	19
A. HOLEWIŃSKI: The horticultural extension service in Canada	23
K. PIENIAŻEK: State and development perspectives of agri-food market infrastructure Part I. Evaluation of main infrastructure market elements	28
J. KULAWIK: Credit as an activation instrument of farming activity in agriculture	34
A. P. WIATRĄK: Conditions of changes in organization of agricultural education in Poland.....	41
E. KMITA: What for agricultural qualifications?	48

FROM EXTENSION SERVICE WORK

J. KACPRZAK, M. STANISŁAWCZUK: Inforol' 94	50
R. HAIN: Farmers' clubs as a new organizing educational and agricultural form for young farmers in the province of Kalisz	53
B. SZABLEWSKA: The 4-H clubs activity foundations.....	57

INFORMATION

A. P. WIATRĄK: The research issues and their dissemination in agricultural practice	60
E. MATUSZAK: Agricultural information system	65
K. LYNTH: Agricultural Cooperative International Development.....	69
I. BARTKOWIAK, E. KMITA: National Agri-touristic Fair in Częstochowa AGROTUR' 94.....	73
PUBLISHING NEWS	75

Od redakcji

Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie wychodząc naprzeciw życzeniom doradców pracujących w Ośrodkach Doradztwa Rolniczego, jak również nauczycieli szkół rolniczych i pracowników naukowych zajmujących się doradztwem i upowszechnianiem wyników badań w praktyce, podjął się wydawania - co kwartał - biuletynu poświęconego doradztwu i jego metodyce oraz problemom związanym z jego organizacją, funkcjonowaniem, zakresem działania, z codzienną pracą doradcą itp. Zagadnienia te są niezmiernie ważne zarówno dla określenia organizacji i zasad funkcjonowania doradztwa rolniczego, jaki i warunków pracy doradców oraz zapewnienia efektywności ich działania.

W poprzednich latach osoby zajmujące się doradztwem mogły uzyskać takie informacje w specjalistycznych pismach fachowych, którymi były w Polsce Agromonia Społeczna i Służba Rolna.

Pisma te służyły pomocą doradcom i rolnikom, co jest również naszym zamierzeniem. Chcemy nawiązać do ich tradycji, wykorzystując najlepsze doświadczenia. Zmiany warunków gospodarowania, sposobu zarządzania gospodarką, podejścia do wsi i rolnictwa oraz zorganizowania i życia społeczności lokalnych nie pozwalają na proste przeniesienie wszystkich doświadczeń. Współcześnie, doradztwo rolnicze jest świadomą, zorganizowaną pomocą instytucji doradczej w zapobieganiu, uświadamianiu i rozwiązywaniu problemów, udzielaną ludności rolniczej i wiejskiej znajdującej się lub mogącej się znaleźć w określonej sytuacji problemowej. Tradycyjnie doradztwo udzielało porad z zakresu technologii produkcji, ale w warunkach przemian społeczno-gospodarczych zachodzących w naszym kraju (związanych z wprowadzeniem gospodarki rynkowej i demokratyzacją życia), a wraz z tym ze zmianą podejścia do rozwoju rolnictwa i jego otoczenia, istnieje potrzeba poszerzenia zakresu jego oddziaływania. Doradztwo rolnicze powinno skupić się na następującej problematyce:

- doskonaleniu wiedzy i umiejętności rolników a zwłaszcza tych, którzy podejmują się działalności dodatkowej (pozarolniczej),*
- zwiększeniu jakości i konkurencyjności produktów rolnych,*

- doradztwie w zakresie produkcji „zdrowej” żywności,
- pomocy w organizowaniu spółdzielczości rolniczej, giełd rolnych itp.,
- doradztwie bankowym i finansowym,
- doradztwie marketingowym i organizacji działalności gospodarczej,
- dostarczaniu użytecznych informacji o funkcjonowaniu rynku zaopatrzenia i zbytu,
- stworzeniu systemu informacji wewnętrznej w gospodarstwie, pozwalającego prześledzić przebieg procesów produkcyjnych, ich ocenę oraz umożliwiającego podejmowanie decyzji odnośnie poziomu i struktury produkcji,
- rozwijaniu przedsiębiorczości, np. rekreacji, turystyki rolniczej, handlu, przetwórstwa, rzemiosła, małego biznesu itp.

Wszystkie te czynniki wpływają na poszerzenie pola działania doradztwa i doradców, a wraz z tym na poszerzenie zakresu spraw, które powinny być omawiane na łamach Biuletynu „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego”, który tę problematykę chce przybliżać Czytelnikom w kolejnych numerach. Zamierzeniem zespołu redakcyjnego jest omawianie następujących zagadnień:

- Metodyka doradztwa,
- Nauka doradztwu,
- Informacja i informatyka w doradztwie,
- Ekologia i ochrona środowiska wiejskiego,
- Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich,
- Wspieranie przedsiębiorczości w rolnictwie i gospodarce żywnościowej,
- Doradztwo branżowe i ekonomiczne,
- Oświata rolnicza,
- Socjologia wsi,
- Wybrane problemy prawne,,
- Forum dyskusyjne,

- Informacje i komunikaty,
- Z życia ODR i CDiEwR.

Przedstawione zagadnienia obejmują szeroki wachlarz problemów, jakie stoją przed gospodarką żywnościową oraz wsią do rozwiązywania w najbliższym czasie. Z problemami tymi spotykają się lub też spotkają się w najbliższym czasie doradcy, dlatego potrzebują wiedzy i doświadczeń w jaki sposób je rozwiązywać. Zagadnienia te będą więc analizowane z punktu widzenia doradztwa i pomocy dla doradców. Mamy nadzieję, że Czytelnicy znajdą te informacje na łamach Biuletynu. W związku z tym prosimy tych wszystkich, którzy związani są z pracą doradczą w środowisku wiejskim lub też pracują na potrzeby tego środowiska, aby współtworzyli Zagadnienia Doradztwa Rolniczego. Biuletyn ten jest pismem otwartym i chcielibyśmy, aby pisały na jego łamach osoby związane z doradztwem na wsi. Zespół redakcyjny liczy przede wszystkim na doradców i ludzi nauki, ale mamy nadzieję, że będą pisali również rolnicy, politycy oraz osoby pracujące na rzecz środowiska wiejskiego i gospodarki żywnościowej w administracji państwowej (różnego szczebla), instytucjach obsługujących i samorządach terytorialnych. Liczymy na współpracę i zapraszamy.

Przedstawione zagadnienia będą omawiane na łamach Biuletynu w trzech działach:

- Artykuły,
- Z pracy doradczej,
- Informacje.

W dziale **Artykuły** chcemy publikować studia, materiały, komunikaty z badań, prace przeglądowe oraz rozprawy, dotyczące stanu doradztwa i uwarunkowań jego zmian. Z kolei w dziale **Z pracy doradczej** będą zamieszczane bieżące problemy funkcjonowania doradztwa na wsi, realizowanych programów doradczych oraz wymiana doświadczeń w tym zakresie. Oczekujemy tutaj przede wszystkim na podzielenie się doświadczeniami przez doradców pracujących w ODR-ach. Natomiast **Informacje** zawierać będą podstawowe dane o życiu ODR, CDiEwR, szkoleniach i seminariach z zakresu doradztwa rolniczego itp. Chcemy również zamie-

szczać informacje o środkach dydaktycznych, przegląd piśmiennictwa związanego z doradztwem na wsi oraz komunikaty.

W niniejszym numerze Biuletynu zamieszczamy ankietę dotyczącą jego treści oraz oczekiwań Czytelników. Prosimy bardzo o udzielenie odpowiedzi i wskazanie zespołowi redakcyjnemu, które z proponowanych zagadnień zasługują na uwagę, jakie nowe zagadnienia uwzględnić oraz jak redagować pismo, aby znalazło szerokie grono odbiorców. Odpowiedź Państwa będzie uczestnictwem we współtworzeniu Biuletynu, na czym nam bardzo zależy.

W 1994 roku Biuletyn Zagadnienia Doradztwa Rolniczego jest bezpłatny. Osoby pragnące regularnie otrzymywać poszczególne numery, prosimy o zgłaszanie zapotrzebowania na adres redakcji.

W imieniu Zespołu Redakcyjnego
Andrzej Piotr Wiatrak

ARTYKUŁY

WENANCJUSZ KUJAWIŃSKI
Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
Oddział w Poznaniu

DORADZTWO ROLNICZE - INSPIRACJA I POMOC W OSIĄGANIU NOWYCH POZIOMÓW ŻYCIA LUDNOŚCI ROLNICZEJ

Doradztwo rolnicze to świadoma, intelektualna, zorganizowana pomoc instytucji doradczej pozwalająca umotywować i przystosować swego klienta - rolnika, lub członka jego rodziny (znajdującego się, bądź mogącego się znaleźć w określonej sytuacji problemowej) do działań sprzyjających skutecznemu zapobieganiu i rozwiązywaniu jego problemów.

Wyjaśnić tu należy, że pomoc poprzez doradztwo odbywa się na życzenie, że jej udzielający - doradca, spełnia prośbę swego klienta. Ten drugi na ogół sam decyduje o tym co jest dla niego ważne. Jednakże w pewnych określonych sytuacjach profesjonalny doradca może to czynić za niego. W wyniku takiej pomocy odbiorcy doradztwa uzyskują lepszy wgląd w swą sytuację i jej związek z problemem, rozpoznają stojące do dyspozycji warianty rozwiązań, znajdują motywację, orientację i kierunek działania dla rozwiązania problemu. Ponadto nie wykorzystany dotąd potencjał czynnika ludzkiego, za pośrednictwem doradztwa zostaje uwolniony i spożytkowany.

Celem doradztwa rolniczego jest: *umożliwienie klientom rolniczej instytucji doradczej podejmowania i praktycznego realizowania samodzielnych, racjonalnych decyzji w zakresie życia i pracy w gospodarstwie rolnym.* Tak sformułowany cel pozwala ludności rolniczej, będącej w sytuacji problemowej, uzyskać - poprzez udział w programie doradczym - zdolność samodzielnego rozwiązywania swoich problemów⁽¹⁾. Do podstawowych zadań polskiego doradztwa należy zaliczyć dzisiaj następujące:

1. Zapewnienie ludności rolniczej pomocy w zapobieganiu i rozwiązywaniu jej problemów poprzez przekazywanie wiedzy, umiejętności, kształtowanie określonych nastawień,

(1) Zdolność ta może okazać się jednak niewystarczająca w przypadku wystąpienia w otoczeniu rolniczym zmian o charakterze rewolucyjnym.

2. Zapewnienie ludności rolniczej pomocy w zrozumieniu skali wpływu na jej sytuację ogólnych zmian społecznych.

Dla realizacji tak postawionego celu i zadań od doradców oczekuje się aby posiadali oni wiedzę i umiejętności nie tylko w obszarze nauk rolniczych, ale również w zakresie nauk społecznych (pedagogiki, psychologii, socjologii).

W dalszej części niniejszego opracowania zajmiemy się jedną ze szczególnie posiadanych umiejętności doradczych tj. umiejętności motywowania klientów doradztwa do działań na rzecz skutecznego zapobiegania i rozwiązywania swoich problemów.

Na początek odpowiedzmy na pytanie: co to jest inspirowanie w procesie doradczym? Pojęcie to można zdefiniować następująco: *inspirowanie w procesie doradczym to wytyczanie korzystnych dla obu jego stron celów, a następnie, dla ich osiągnięcia, łączenie wysiłków w bardzo skutecznym, wysoce moralnym partnerstwie*. Inspirowanie jest działaniem całkowicie różnym od manipulowania, czyli nakłaniania drugiej strony aby robiła to co jest najlepsze dla pierwszej (tj. osoby manipulującej). Zadanie doradcze określane jako inspirowanie jest podstawowym, obok przekazywania wiedzy i kształtowania umiejętności, jakie winien realizować doradca w procesie doradczym.

Należy tu zaznaczyć, że już samo poddanie potencjalnym klientom doradcy⁽²⁾ propozycji podjęcia wspólnych działań na rzecz osiągnięcia celu: "zdolność podejmowania i praktycznego realizowania samodzielnych, racjonalnych decyzji w zakresie życia i pracy w gospodarstwie rolnym" w wielu przypadkach będzie wymagało wcześniejszego podjęcia przez tego doradcę wysiłku na rzecz zmiany osobowości u jego potencjalnych klientów. Dopiero jednostki nastawione na rozwój mogą być odpowiednimi nabywcami określonych usług doradczych, które winny je wspierać w dochodzeniu do ich indywidualnych celów.

W przypadku współdziałania doradcy z grupą rolników pojawia się jeszcze jeden ważny element. Jest nim wpływ grupy na osobowość jednostki. Wpływ ten może być zarówno negatywny, jak i pozytywny. Jeżeli doradca nie będzie przeciwdziałać negatywnemu oddziaływaniu na grupę przez kilku jej zachowawczo, czy krytycznie nastawionych członków to w konsekwencji może to doprowadzić do rozpadu grupy.

Istnieją dwa sposoby blokowania takich negatywnych wpływów. *Pierwszy*, wykorzystywany przez wszystkich, którzy potrafią tworzyć tzw. "dobłą atmosferę", polega na dopuszczaniu do wystąpienia w grupie początków konfliktu, a kiedy pojawiają się negatywne oddziaływania umiejętnym ich wygłuszaniu. *Dru-*

(2) Rolnicy bądź członkowie ich rodzin wyrażający chęć współpracy z doradcą w zakresie wynikającym z funkcji doradztwa rolniczego.

gi sposób polega na takim zestawianiu osobowości potencjalnych klientów, aby wyłonił z nich pozytywną pod względem intelektualnym grupę. Podczas kontaktu z innymi silnie umotywowanymi członkami grupy będą oni inspirowani ich entuzjazmem.

Dużą pomocą doradcy dla odpowiedniego motywowania jego partnerów w procesie doradczym może być prezentowana przez niego postawa, określana jako wiara w dobre intencje innych ludzi. Doradca o odmiennej postawie, tzn. uważający że jego klienci mają złe intencje, może nierzadko doświadczyć, że jego partnerzy przyjmują postawę obronną i zamykają dostęp do swoich możliwości wewnętrznych. I tak doradca przyjmując postawę negatywną i wypominając swym partnerom wszystkie ich słabości, ułatwia im kontakt z ich własnymi błędami co w efekcie prowadzi do pogłębiania się nieodpowiednich zachowań. Przeciwnie przyjęcie postawy pozytywnej i skupienie się na mocnych stronach osobowości partnerów uwidacznia ich pozytywne cechy i zmienia postępowanie na oczekiwane przez doradcę.

Szczególnie istotną zdolnością jaką winna cechować dobrego doradcę - inspiratora, jest umiejętność nakreślania celów daleko wyprzedzających zamysły swych partnerów oraz roztaczania przed nimi barwnych i szczegółowych wizji z ich przyszłego osiągnięcia. Jednocześnie doradca musi umieć przekonać swych partnerów, że jest gotów we współpracy z nimi do realizacji tych ambitnych celów.

Szczególnie ważnym elementem skutecznej motywacji jest siła entuzjazmu doradcy - inspiratora. Entuzjazm doradcy, aby był zaraźliwy i rozpałał innych, musi wypływać z jego osobowości. Ta szczególnie pożądana u doradcy cecha nie jest wrodzona i można ją wykształcić ciężką i wytrwałą pracą nad zmianą nieodpowiednich nawyków i przyzwyczajeń.

Przygotowując plan realizacji zadania doradczego polegającego na odpowiednim umotywowaniu swego klienta doradca musi pamiętać, aby nie popełnić błędu polegającego na przyjęciu odgórnego założenia, że mają oni obaj te same potrzeby. Każda jednostka posiada swoje jej potrzeby i swoistą ich gradację, które niekoniecznie muszą być zbieżne z potrzebami i ich gradacją u innych osób, nawet jeśli tymi innymi mieliby być najbliżsi członkowie jej rodziny. Ponadto potrzeby i ich gradacja nie są czymś stałym i niezmiennym. Na przestrzeni życia człowieka ulegają one istotnym zmianom. I tak np. to co jest istotne dla nas dziś, za rok może okazać się mniej ważne, czy nawet zupełnie nieważne. Dlatego też, dopiero na drodze zadawania odpowiednich pytań i *dobrego* słuchania doradca może próbować zgłębić osobowość swego partnera i ustalić jego aktualne potrzeby. Należy tu zaznaczyć, że umiejętność słuchania jest jedną z ważniejszych umiejętności doradczych usprawniających proces porozumiewa-

nia się doradcy ze swymi klientami. Słuchanie to otwarcie się na to, co mówi partner rozmowy. Słuchanie różni się od procesu słyszenia. Podczas gdy słyszenie jest procesem biernym, w którym osoba w dużej mierze skoncentrowana jest na sobie, na tym co dzieje się w niej samej, to słuchanie jest procesem aktywnego zdobywania przez słuchającego określonych treści lub informacji.

Jedną z istotnych umiejętności doradczych w kwestii motywowania klientów jest umiejętność okazywania uznania, czyli tzw. wzmacniania pozytywnego. Doradca aby zachęcić swych klientów do lepszego działania powinien okazywać im swe uznanie kiedy tylko na nie zasługują. Musi jednak pamiętać o tym, że skuteczność jego działania w tym zakresie jest ograniczona. Zbyt częste okazywanie przez doradcę niewspółmiernego do zasług uznania powoduje osłabienie motywacji jego klientów.

Poniżej podano kilka propozycji odpowiedniego okazywania przez doradcę uznania jego klientom. Uznanie winno:

- precyzyjnie określać jego przedmiot,
- być udzielane możliwie szybko od momentu zaistnienia przedmiotu uznania,
- być wygłaszane najlepiej w obecności innych osób (członków grupy celowej, rodziny, sąsiadów, itp), a w szczególnych wypadkach wręczane na piśmie.
- być podkreślane jakimś dodatkowym gestem, np. wręczeniem egzemplarza przeznaczonej na ten cel fachowej literatury.

Nie mniej ważną umiejętnością doradcy w zakresie kształtowania właściwej osobowości jego klientów jest umiejętność ich upominania, czy wytykania błędów, jeśli je popełnili. Doradca może zastosować tu następujący porządek działań:

- Potwierdzić fakty i upewnić się że zebrane informacje są poprawne.
- Udzielić reprimendy winnemu, możliwie zaraz po wystąpieniu błędu, przy uzewnętrznieniu swych uczuć, ale zachowaniu jej poufnego charakteru. Reprimenda winna zawierać konkretną informację o tym co zostało źle zrobione, oraz krytykować zachowanie, a nie motywę. Takie postępowanie doradcy może wzbudzić u jego klientów niezadowolenie, ale musi on pozostawać stanowczy w swym dążeniu do zmiany, nawet jeśli chwilowo straci na popularności. W przeciwnym wypadku, jeśli doradca będzie bać się zwrócić uwagę tym z jego klientów którzy popełniają błędy to nie będzie mógł właściwie ich motywować.

Jeszcze jedną z ważnych umiejętności doradcy w kwestii odpowiedniego motywowania jego klientów jest umiejętność ochrony indywidualności poszcze-

gólnych członków grupy doradczej. Doradca powinien uznać fakt, że ludzie pomimo posiadania silnego instynktu społecznego, przyłączając się do określonej grupy (np. doradczej) chcą mieć pewność, że funkcjonując w niej będą postrzegani jako odrębne jednostki i cenieni za swą indywidualność. Właściwe postępowanie doradcy w tej materii będzie źródłem jego sukcesu i sukcesu jego klientów.

Na koniec chciałbym jeszcze raz podkreślić, że nikt nie rodzi się z darem inspiracji. Jest to umiejętność której można się nauczyć. Nie twierdzę tu, że zdobywa się ją łatwo. Zmiana nawyków jest zadaniem wyjątkowo trudnym, a opanowanie umiejętności inspirowania innych wymaga znacznego wysiłku i czasu pracy. Jednak kandydat na doradcę musi w procesie edukacji umiejętność tą bezwzględnie osiąść.

EDWARD MATUSZAK

Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie

Oddział w Poznaniu

WPŁYW ROLNIKÓW NA DORADZTWO ROLNICZE

Zmiana organizacji doradztwa rolniczego przeprowadzona w 1990 roku miała na celu stworzenie korzystniejszych warunków współpracy powstałych - w jej wyniku - Ośrodków Doradztwa Rolniczego z rolnikami. Celowi temu służyć miały między innymi:

- odłączenie wielkotowarowej działalności produkcyjnej i utworzenie instytucji zajmujących się wyłącznie upowszechnianiem postępu w rolnictwie i doradztwem rolniczym,
- powołanie - przez Wojewodów - Społecznych Rad Doradztwa Rolniczego jako organów opiniotwórczo-doradczych działających przy każdym Ośrodku Doradztwa Rolniczego i reprezentujących potrzeby i oczekiwania rolników w zakresie doradztwa rolniczego.

Równocześnie nasiliły się dyskusje wokół izb rolniczych. Izbom rolniczym poświęcona była zorganizowana w Poznaniu, w dniach 12-13 listopada 1990 roku międzynarodowa konferencja. Jednym z diskutowanych w trakcie konferencji zagadnień był nadzór izb rolniczych - jako organizacji samorządu rolniczego - nad doradztwem rolniczym. Problem ten znalazł również swoje miejsce w diskutowanych do chwili obecnej projektach ustawy o izbach rolniczych.

W artykule przedstawiony został, z konieczności w sposób bardzo syntetyczny, wpływ rolników na doradztwo czy wręcz udział rolników w zarządzaniu organizacją doradczą w trzech krajach, o odmiennej organizacji doradztwa rolniczego; tj. Danii, Niemczech i Stanach Zjednoczonych. Obecna organizacja doradztwa rolniczego w wymienionych krajach kształtowała się w procesie rozwoju rolnictwa i organizacji rolniczych skupiających rolników. Udział rolników w zarządzaniu doradztwem jest w tych krajach wynikiem demokratyzacji życia społecznego, tradycji wynikających z historycznego procesu rozwoju doradztwa i udziału rolników w finansowaniu instytucji doradczych.

Działalność oświatowa wśród rolników, która poprzedzała obecne doradztwo rolnicze miała swoje początki w większości krajów europejskich w drugiej połowie ubiegłego wieku. W początkowym okresie ówcześni propagatorzy oświaty rolniczej organizowali różne formy działalności oświatowej. W miarę wzrostu zainteresowania rolników oświatą rolniczą działalność ta przybierała coraz bardziej zorganizowane formy. Organizowana była przez organizacje rolnicze, mające wówczas największe znaczenie (autorytet) w środowisku rolników.

Ruch zwany agronomią społeczną po raz pierwszy pojawił się w Danii. Doradztwo w Danii zorganizowane zostało przez związki rolnicze: Związek Rolników Duńskich skupiający właścicieli dużych gospodarstw oraz Związek Posiadaczy Drobnych Gospodarstw Rolnych, do którego należeli głównie właściciele mniejszych gospodarstw. W latach 1830-1870 powstały w Danii pierwsze Uniwersytety Ludowe, a w latach 1870-1890 rolnicy zatrudniali pierwszych konsultantów⁽¹⁾.

W Niemczech najprężniejszą organizacją, skupiającą rolników w drugiej połowie ubiegłego wieku była spółdzielczość rolnicza, która organizowała również działalność oświatową. W 1894 roku parlament pruski uchwalił ustawę o izbach rolniczych. Powstające izby rolnicze przejmowały działalność z zakresu organizacji i rozwoju oświaty rolniczej, upowszechniania postępu w rolnictwie i doradztwa rolniczego.

Na terenie Polski, która była wówczas pod panowaniem trzech państw, również rozwijała się działalność oświatowa wśród rolników, organizowana przez Towarzystwa Rolnicze, a następnie powstające Kółka Rolnicze. W 1883 roku na terenie zaboru pruskiego, na zlecenie Towarzystwa Rolniczego prelegent wygłosił około 100 pogadek w ciągu roku⁽²⁾. Na terenach zaboru pruskiego powstały też pierwsze izby rolnicze - Wielkopolska Izba Rolnicza w Poznaniu i Pomorska Izba Rolnicza w Toruniu. W 1919 roku Wielkopolska Izba Rolnicza zawarła układ z Patronatem Kółek Rolniczych, Centralnym Towarzystwem Gospodarczym i Towarzystwem Ziemianek. Od tej pory wymienione organizacje miały swoje agendy w ramach Izby⁽³⁾.

W okresie międzywojennym na mocy Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z 22 marca 1928 roku powstało w Polsce 13 izb rolniczych, które oprócz innych działań na rzecz wszechstronnego rozwoju rolnictwa zajmowały się oświatą rolniczą, upowszechnianiem postępu w rolnictwie i doradztwem rolniczym. Izby rolnicze, zarówno w Niemczech, jak i w Polsce, były instytucjami samorządu rolniczego. Działalność swoją opierały na współpracy z samorządem terytorialnym, spółdzielczością rolniczą i innymi organizacjami działającymi na rzecz rolnictwa. Izby Rolnicze w Polsce zostały rozwiązane w roku 1946.

W starych landach niemieckich izby rolnicze funkcjonują do chwili obecnej w trzech spośród ośmiu. W pozostałych doradztwo rolnicze finansowane jest przez Państwo i formalnie podporządkowane administracji państwowej.

(1) Rolnik w Danii. Organizacja doradztwo, oświata. Krajowe Centrum Doradztwa Rolniczego. Skejby 1992.

(2) Maziarz Cz. Andragogika rolnicza. PWN, W-wa 1997.

(3) Kmiecik R. Izby Rolnicze w II Rzeczypospolitej, Materiały z konferencji nt: Izby Rolnicze jako forma samorządu rolniczego. Poznań 14-15 grudzień 1993 r.

Zupełnie inaczej zorganizowane jest doradztwo w Stanach Zjednoczonych. W każdym ze stanów jeden z uniwersytetów stanowych odpowiedzialny jest merytorycznie za doradztwo rolnicze realizowane na terenie danego stanu na mocy ustawy Smitha-Lewera z 1914 roku.

Na szczeblu lokalnym funkcjonują Gminne Biura Doradztwa Rolniczego. Na szczeblu krajowym całość działań, dotyczących doradztwa rolniczego, a zwłaszcza pozyskiwanie funduszy federalnych na doradztwo, koordynowane jest przez Ministerstwo Rolnictwa USA.

Najpełniejszy udział w zarządzaniu doradztwem mają rolnicy duńscy. Zarówno lokalne ośrodki doradztwa, jak również Krajowe Centrum Doradztwa zostały utworzone przez Federacje Związków Rolników Duńskich. Na szczeblu lokalnym kierownik ośrodka odpowiedzialny jest za jego działalność przed Społeczną Radą Doradztwa, która składa się z rolników wybieranych na walnych zgromadzeniach związków rolników. Rada Społeczna określa kierunki działania lokalnego ośrodka i warunki płatności za usługi doradcze. Opłaty rolników za usługi doradcze stanowią 70% budżetu doradztwa rolniczego. Prowadzone przez ośrodki doradztwa usługi w zakresie rachunkowości rolniczej są w pełni opłacane przez rolników. Każda wizyta doradcy w gospodarstwie jest opłacana w zależności od czasu trwania i przedmiotu porady. Liczba zatrudnionych w ośrodku doradców zależy od wielkości wypracowanych przez ośrodek środków finansowych. Poszczególni doradcy oceniani są również z punktu widzenia wielkości przychodów wpływających do ośrodka z tytułu świadczonych przez nich usług doradczych.

Wpływ rolników na działalność doradczą prowadzoną przez izby rolnicze w Niemczech jest również duży, lecz nie tak bezpośredni jak w przypadku doradztwa w Danii. Rolnicy mają wpływ na ustalanie kierunków działania izby rolniczej i ocenę jej pracy w trakcie walnego zgromadzenia izby rolniczej, ale także poprzez bieżący wpływ na pracę powiatowych oddziałów izb rolniczych. Ocena pracy doradców należy do kompetencji kierownictwa izby rolniczej. Działalność izb rolniczych jest w większym stopniu finansowana ze środków państwowych (federalnych i landowych) w formie dotacji i zadań zleconych. Izby rolnicze starają się, ażeby dotacje i środki finansowe Państwa na zadania zlecone nie przekraczały 50% budżetu, gdyż to pociąga za sobą ograniczenie samodzielności. Opłata rolnika na rzecz izby rolniczej nie zależy wprost od stopnia korzystania z usług doradczych. Stanowi procentowy odpis od wielkości i wartości gospodarstwa i w związku z tym zainteresowanie rolników oceną doradztwa w izbach rolniczych oraz ich wpływ na działalność izb są mniejsze niż w przypadku rolników duńskich. W starych landach niemieckich, w których nie funkcjonują izby rolnicze, doradztwo rolnicze i oświata rolnicza podporządkowane są odpowiednim urzędom landowej administracji państwowej, zajmującej się spra-

wami rolnictwa. Doradztwo jest w tych urzędach organizacyjnie wyodrębnione, posiada własne kierownictwo, strukturę organizacyjną i gęstą sieć terenowych placówek doradczych (zlokalizowanych najczęściej w miastach powiatowych i szkołach rolniczych). Doradztwo, mimo, że jest publiczne, kontrolowane jest zarówno przez administrację państwową, jak również przez organy przedstawicielskie rolników. Funkcję organów przedstawicielskich pełnią komisje rolnictwa samorządu terytorialnego właściwego szczebla. Doradztwo państwowe jest bezpłatne, a rolnicy tych landów nie są zainteresowani powołaniem izb rolniczych i płaceniem składek na ich utrzymanie.

We wszystkich starych landach niemieckich doradztwo prowadzone jest również przez lokalne organizacje Związku Rolników. Dotyczy ono głównie zagadnień prawnych (a zwłaszcza spraw interwencyjnych - obrony rolników w sytuacjach spornych z przedsiębiorstwami spoza rolnictwa) oraz doradztwa ekonomiczno-finansowego (prowadzenie rachunkowości rolniczej dla celów podatkowych, ubezpieczenia rolnicze). Doradztwo fachowe prowadzone jest również przez branżowe związki i zrzeszenia producentów.

Udział rolników w zarządzaniu organizacją doradczą w USA jest nieco inny w poszczególnych stanach. Generalnie, funkcję opiniodawczą - doradczą dla instytucji doradczych pełnią Doradcze Rady Społeczne składające się z farmerów, przedstawicieli organizacji rolniczych i instytucji obsługujących rolnictwo. Struktura organizacyjna systemu Rad Społecznych jest adekwatna do organizacji instytucji doradczych. Gminne Rady Społeczne składające się z 15-35 członków wybierają swoich przedstawicieli do Rad Rejonowych, a wybrani przedstawiciele Rad Rejonowych stanowią Stanową Radę Społeczną. Rady Społeczne zajmują się generalnie sprawami doradztwa, a więc: określaniem potrzeb doradczych, ustalaniem priorytetów dla doradztwa, budową programów doradczych, pomocą i udziałem w realizacji programów doradczych, pozyskiwaniem funduszy na realizację programów i oceną realizacji programów. Nadzór i ocena pracowników należy do kompetencji kierownictwa organizacji doradczej. Doradztwo finansowane jest z funduszy federalnych, stanowych i gminnych.

Utworzenie w 1990 roku Społecznych Rad Doradztwa Rolniczego w Polsce stanowiło pierwszy krok na drodze do uspołecznienia doradztwa rolniczego. Rady powołane zostały na podstawie decyzji Wojewodów, a ich zakres kompetencji i sposób funkcjonowania określają, - w sposób ramowy - regulaminy działania zatwierdzane również przez wojewodów. Krajowa Rada Doradztwa Rolniczego, utworzona przez przewodniczących SRDR ze wszystkich województw, usankcjonowana została formalnie zarządzeniem Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej i działa w oparciu o regulamin zatwierdzony przez Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Rolnicy, którzy stanowią co najmniej 70% członków Rad Społecznych wybierani byli przez związki zawodo-

we rolników, związki i organizacje branżowe, Komisje Rolnictwa Sejmików Samorządowych. W kilku województwach w ciągu ponad trzech lat pracy Rad Społecznych dokonano nowych wyborów członków SRDR, w trakcie których wybrano Rejonowe Rady Doradcze. W jednym województwie - decyzją Wojewody - funkcję SRDR pełni Komisja Rolnictwa Wojewódzkiego Sejmiku Samorządowego.

Jak z tego wynika Społeczne Rady Doradztwa szczebla wojewódzkiego cechuje różna organizacja i sposób działania. Nie są też one w żadnym stopniu podporządkowane Krajowej Radzie Doradztwa.

Zadaniem Rad Społecznych szczebla wojewódzkiego a zwłaszcza Rejonowych Rad Doradztwa Rolniczego jest bezpośredni wpływ na pracę Ośrodków Doradztwa Rolniczego na terenie województwa, rejonu doradczego czy gminy. Wpływ ten dotyczyć może kierunków pracy doradczej ODR na terenie całego województwa, ale również zespołów doradczych w poszczególnych rejonach doradczych.

Jeśli mówimy o wpływie rolników na działalność instytucji doradczej to dla poszczególnych rolników zawsze najistotniejsza będzie możliwość formułowania potrzeb i współdecydowania o sposobie ich zaspokajania w stosunku do bezpośrednio współpracujących z gospodarstwem doradców. We wspólnym zatem interesie rolników, Społecznych Rad Doradztwa Rolniczego i Ośrodków Doradztwa Rolniczego jest stworzenie najlepszych warunków współpracy na najniższym szczeblu doradztwa, tj. na szczeblu rejonu doradczego.

Jednym z warunków, który sprzyjać powinien tworzeniu dobrych warunków współpracy rolników i doradców na szczeblu gminy czy rejonu doradczego powinno być utworzenie Rejonowych Rad Doradztwa Rolniczego tworzonych adekwatnie do wewnętrznej organizacji Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

Doświadczenia województw, w których rolnicy wybrali swoich przedstawicieli do Rejonowych Rad Doradztwa wydają się potwierdzać celowość tego kierunku działań.

NIKODEM SAKSON
*Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
Oddział w Poznaniu*

TEORETYCZNE PODSTAWY ROLNICZEGO UPOWSZECHNIANIA

Zagadnienia teoretyczne uprawianego zawodu wydają się często praktykom mało owocne. Wynika to zarówno z małej komunikatywności teoretycznych twierdzeń, jak i przekonania o wyższości praktyki nad teorią. Szczególnie trudne jest uprawianie teorii w sytuacji, gdy dziedzina nią objęta ma krótką historię, ciągle ulega przeobrażeniom, co utrudnia ustalenie wspólnych poglądów. Niemniej trudno sobie wyobrazić skuteczne nauczanie zawodu, jak i rozwój samej dyscypliny bez uciekania się do teorii.

Jakich pożytków można spodziewać się z zainteresowania teorią?

Co najmniej dwa powody uzasadniają to zainteresowanie. Pierwszy - to łatwiejsze zrozumienie prawideł rządzących wykonywanym zawodem, drugi - to łatwiejsze przewidywanie zmian, które towarzyszą rozwojowi i uprawianej działalności⁽¹⁾.

Co uzasadnia mnogość podejść i systemów rolniczego upowszechniania?

Odpowiedzi na to pytanie poświęcone będą rozważania w niniejszym numerze. Proszę zwrócić uwagę na użycie określenia rolnicze upowszechnianie. Znaczenie tego terminu jest różnie rozumiane w wielu krajach i pod wspólnym terminem znajdują się różne treści.

Dlaczego uzasadnionym stało się używanie w Polsce określenia doradztwo rolnicze, a dlaczego nieuzasadnione jest używanie określenia upowszechnianie postępu w rolnictwie?

Mnogość podejść do rolniczego upowszechniania wynika z dwu zasadniczych czynników, jakimi są orientacje teoretyczne i poziom rozwoju rolnictwa. Orientacje te służą do wyjaśnienia ich podstaw i różnych poziomów rozwoju rolnictwa w poszczególnych krajach. Nie bez znaczenia są również historyczne drogi ich kształtowania.

Jakie wobec tego można wyróżnić orientacje teoretyczne - poziomy rozwoju rolnictwa oraz jakie istnieją związki między nimi?

(1) Czy jest to dużo, czy mało i na ile proponowane treści spełnią wskazane korzyści, będzie można przekonać się śledząc kolejne artykuły poświęcone teoretycznym podstawom działalności, jaką jest rolnicze upowszechnianie.

Analizując istniejące systemy upowszechniania można wyróżnić co najmniej trzy główne orientacje: orientację pedagogiczną, orientację socjologiczną, orientację psychologiczną. Orientacje te są dziedzinami nauki, do których się odwołują, celami, które pomagają osiągać i zdobyczami, które wpływają na główne metody, którymi się posługują.

Orientacja pedagogiczna wspiera zmianę poziomu kwalifikacji zawodowych samodzielnie działającej ludności rolniczej i zawodowo czynnych rolników. Systemy odwołujące się do tej orientacji przejmowały i niekiedy nadal realizują funkcję szkolnictwa rolniczego, przy czym za podstawowe metody uznaje ona metody nauczania dorosłych. Orientacja pedagogiczna jest historycznie najstarsza i znaczących osiągnięć dopracowano się w okresie międzywojennym. Dominuje ona ciągle w krajach, w których poziom przygotowania zawodowego do pracy w rolnictwie jest bardzo niski, a ludność rolnicza jest bardzo liczna. Orientacja ta dominowała w Polsce do połowy lat pięćdziesiątych. Obecnie ma niewielkie znaczenie.

Posiadanie minimum wiedzy i umiejętności zawodowej jest warunkiem niezbędnym do wykorzystania pomocy zagranicznej oraz wykorzystania zdobyczy nauki i dostępnych środków produkcji. Tym też należy tłumaczyć brak sukcesów we wprowadzaniu do Polski metody „szkoleń i odwiedzin” proponowanej przez Benora.

Orientacja socjologiczna, która wspiera transfer technologii z otoczenia rolnictwa, głównie nauki i przemysłu do rolnictwa. Oparta jest ona o teorię dyfuzji innowacji rozwiniętej przez Rogersa dla potrzeb rolnictwa. Proponowane w tej orientacji metody wykorzystują prawidłowości procesu dyfuzji. Podstawowe metody to pokazy, demonstracje, które umiejscowione w sposób celowy i wsparte szkoleniami miały przyspieszyć proces przyswajania innowacji przez ogół rolników czy gospodyń domowych, jeżeli innowacja związana była z gospodarstwem domowym. Orientacja ta wykazała swoją szczególną przydatność w okresie modernizacji rolnictwa, przy istnieniu dużej liczby odbiorców innowacji i słabo rozwiniętych środkach komunikacji masowej. W Polsce w oparciu o tę orientację funkcjonował system upowszechniania postępu rolniczego w okresie lat sześćdziesiątych do początku lat dziewięćdziesiątych. System ten różnił się od innych systemów opartych o teorię dyfuzji innowacji, ponieważ był on częścią gospodarki centralnie planowej, która wyznaczała zakres prowadzonych prac upowszechnieniowych, jak i prac badawczych oraz produkcji środków produkcji. Tylko innowacje realizowane przez państwo były określane jako postępowe. Wraz ze zmianą roli państwa w gospodarce rynkowej system ten przestał funkcjonować i do dziś nie został ostatecznie zreformowany. Wzorem innych krajów o gospodarce rynkowej orientacja ta ma zastosowanie w promocji i sprzedaży środków produkcji i powinna być realizowana przez przemysł i handel.

Orientacja psychologiczna, najmłodsza z nich, odwołuje się do procesów rozwiązywania problemów, przetwarzania informacji, procesu komunikacji interpersonalnej, ogólniej mówiąc ludzkiego działania. Z punktu widzenia praktycznego w ramach tej orientacji realizowane mogą być dwa cele. Jednym z nich jest pomoc udzielana ludności rolniczej mieszkańcom wsi w rozwiązywaniu ich problemów przez wyspecjalizowany personel organizacji upowszechnieniowych zwanych w tej orientacji doradcami. Drugim jest dostarczanie informacji niezbędnych w samodzielnie realizowanych przez ludność rolniczą procesach poznawczych i podejmowaniu decyzji. Stosowane metody odwołują się do etapów procesów rozwiązywania problemów i przekazywania proponowanych rozwiązań oraz metod komunikacji interpersonalnej. W końcu lat osiemdziesiątych i początku dziewięćdziesiątych w oparciu o tę orientację podejmowane są działania na rzecz przekształcenia systemu upowszechniania postępu w rolnictwie w system doradztwa rolniczego.

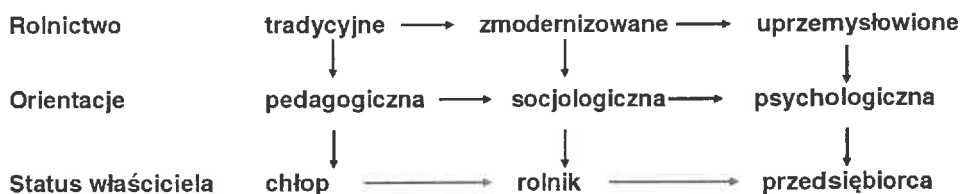
Na kształt funkcjonujących systemów rolniczego upowszechniania istotny wpływ miały tradycje historyczne. Takim klasycznym przykładem są izby rolnicze w Niemczech lub w Polsce. Także obecny kształt systemu upowszechniania w USA jest wynikiem kształtowania go przez historię. Jednak czynnik ten bardziej wpływa na kształt organizacyjny systemu niż na jego treść⁽²⁾.

Dlaczego znajomość tych orientacji jest przydatna?

Po prostu, każdy system upowszechniania jest mieszaniną tych trzech orientacji i w zależności od dominującej orientacji przyjmuje różne nazwy. Oznacza to, że znajomość każdej z nich może być zawsze przydatna w praktyce.

Następnym zagadnieniem wymagającym rozwiązania w praktyce jest określenie związku zachodzącego między wskazanymi orientacjami, rozwojem rolnictwa i dodatkowo statusem właściciela gospodarstwa rolnego.

Zależności te w ujęciu graficznym przedstawia rysunek 1.

Rys. 1. Model zależności między orientacjami upowszechnieniowymi, rozwojem rolnictwa a statusem właściciela gospodarstwa rolnego.

(2) Poszczególne orientacje będą szczegółowo opisywane w następnych artykułach.

Próbując posłużyć się zaproponowanym modelem do praktycznych zaleceń odnośnie kształtu systemu rolniczego upowszechniania, można pokusić się o sformułowanie przykładowo następujących stwierdzeń:

- dominujące orientacje powinny być zróżnicowane w poszczególnych rejonach Polski stosownie do poziomu rozwoju rolnictwa,
- budowane programy działalności w poszczególnych rejonach powinny uwzględniać zróżnicowanie statusu klientów i odwoływać się do poszczególnych orientacji.

Istotnym czynnikiem wpływającym na wybór orientacji jest także liczebność klientów systemów upowszechniania. Orientacja pedagogiczna dominuje w systemach upowszechnieniowych o dużych liczbach odbiorców, natomiast psychologiczna musi zakładać znaczne zmniejszenie liczby klientów.

Przykładowo proces uprzemysławiania rolnictwa i końcowa faza jego modernizacji powodują powstanie problemów ekologicznych. Muszą być one także dostrzegane przez personel doradczy. Poza tym wzrost atrakcyjności terenów wiejskich jako miejsc do wypoczynku mieszkańców miast stawia problem ochrony krajobrazu wiejskiego.

Innym zagadnieniem jest budowanie programów działalności ośrodka doradczego dla mieszkańców wsi. Czy i w tym wypadku można odwołać się do orientacji i jakiegoś modelu? Odpowiedź tak jednoznaczna, jak w przypadku programów rolniczych jest trudna. Wynika to z mniejszej wiedzy w tym zakresie. Niemniej można w działaniach praktycznych posłużyć się następującymi wskazówkami:

- w miarę rozwoju rolnictwa zmniejsza się liczebność ludności rolniczej, co powoduje, że należy dostrzegać zjawisko odchodzenia części społeczności wiejskiej od zajęć typowo rolniczych, istnienie bezrobocia i występowanie problemów socjalnych. Metody oddziaływania muszą także uwzględniać zmniejszającą się liczbę rodzin typowo rolniczych,
- styl życia, prowadzenie gospodarstwa domowego, wzorce życia rodzinnego upodobniają się i zanika różnica między wsią a miastem.
- na zachowania się mieszkańców wsi w dużej mierze mają środki masowego przekazu.

Zagadnienia teoretyczne podstaw działalności upowszechnieniowej na wsi są przedmiotem ciągłych studiów.

ANDRZEJ HOLEWIŃSKI
*Instytut Sadownictwa i Kwiaciarstwa
w Skierniewicach*

OGRODNICZE SŁUŻBY DORADCZE W KANADZIE

W Kanadzie służby upowszechnieniowe działają pod kierunkiem Prowincjonalnych Ministerstw Rolniczych. W każdej Prowincji ich organizacja jest inna, chociaż na ogół występują duże podobieństwa. W Ministerstwie Rolnictwa Prowincji Ontario znajduje się Departament Służb Rolniczych podzielony na 7 różnych działów. W dziale dotyczącym produkcji roślinnej służby - liczące 100 osób - podporządkowane są bezpośrednio kierownikom 9 sekcji znajdujących się w Ministerstwie Rolnictwa. Wśród tych sekcji trzy związane są z ogrodnictwem.

Organizacja pracy służb doradczych.

Instruktorzy pracują w biurach zlokalizowanych w różnych częściach Ontario. Na ogół biura te znajdują się w pobliżu instytutów ogrodniczych, stacji doświadczalnych rządowych lub prowincjonalnych i szkół ogrodniczych (często w tych samych budynkach). Kadry instruktorskie w biurach liczą zwykle od 1-8 osób, w zależności od nasilenia upraw ogrodniczych w rejonie. Większość instruktorów ma stały angaż, ale niektórzy są zatrudnieni na 2-3 letnich kontraktach. Gdy kontrakt się kończy, instruktor albo jest zwolniony, albo dostaje następny kontrakt lub jest przyjęty na stałe do pracy. Tygodniowy wymiar pracy instruktora wynosi 36,5 godziny, a praca rozpoczyna się o 8³⁰ i kończy o 16⁰⁰. Bardzo często instruktorzy pracują w godzinach popołudniowych i wieczornych. Nie otrzymują za tę pracę dodatkowego wynagrodzenia, ale umownie mogą odebrać sobie w uzgodnionym czasie nadgodziny. Długość urlopu wynosi 3 tygodnie i może być on wzięty w uzgodnionym wcześniej terminie nie kolidującym z pracą. Wynagrodzenie roczne instruktora wynosi 50-55 tys. \$ kanadyjskich, a więc jest niewiele niższa od średniego wynagrodzenia pracowników naukowych, które wynosi 65-80 tys. \$.

Raz w tygodniu każdy instruktor przygotowuje i przesyła do Ministerstwa sprawozdanie w formie ankiety komputerowej. Ponadto przedstawia pełny raport roczny z wykonania powierzonych zadań. Zostaje on poddany szczegółowej ocenie przez Ministerstwo Rolnictwa i jeżeli zadania nie zostały wykonane, muszą one być obszernie wyjaśnione i uzasadnione. Każdy wyjazd instruktora z biura jest rejestrowany w recepcji z podaniem godzin wyjazdu i powrotu. Rejestracja ta jest przede wszystkim potrzebna dla producentów, którzy przyjeżdżają lub telefonują do instruktora albo chcą zostawić wiadomość. Wiadomości,

w zależności od rodzaju, są przekazywane na specjalnych kartach. Nie jest prowadzona codzienna szczegółowa kontrola pracy instruktora, natomiast każdy z nich jest zobowiązany na poniedziałkowych, rannych spotkaniach przedstawić generalny plan działania (wyjazdy, pobyt w biurze) na cały tydzień. W biurze każdy instruktor dysponuje telefonem, telefaksem, komputerem, powielaczem, biblioteką oraz bardzo szerokim zakresem ulotek i instrukcji upowszechnieniowych. Do dyspozycji instruktorów są rzutniki, czytniki pisma, ekrany, magnetywidy, aparaty fotograficzne, kamery filmowe. Każdy instruktor ma przydzielony na stałe do własnej dyspozycji samochód osobowy. W przypadku potrzeby przeprowadzenia prostych analiz (oznaczenie pH, testy na dojrzałość owoców) instruktorzy mogą bez ograniczeń korzystać z laboratoriów sąsiadujących instytutów lub zakładów doświadczalnych.

Wszyscy instruktorzy mają ukończone studia wyższe. W pracy doradczej zobowiązani są do wąskiej specjalizacji (ochrona, uprawa winorośli, mechanizacja) co nie oznacza, że nie posiadają ogólnej wiedzy o sadownictwie czy warzywnictwie. Doskonalenie wiedzy i umiejętności instruktorów odbywa się głównie poprzez samokształcenie, kontakty bezpośrednie z naukowcami, uczestnictwo w seminariach naukowych oraz organizowanych specjalnych spotkaniach szkoleniowych dla wszystkich instruktorów ogrodnictwa z prowincji Ontario. Spotkania te odbywają się dwa razy w roku (jedno zimą, a drugie latem). Spotkanie jest dwudniowe i odbywa się w innym rejonie prowincji, najczęściej jednak w pobliżu instytutu lub stacji doświadczalnej. Pierwszy dzień spotkania poświęcony jest zapoznaniu się z nowymi wynikami badań w stacjach doświadczalnych, zwiedzaniu gospodarstw przodujących producentów i dyskusji na tematy związane z nowymi zaleceniami do praktyki. Uczestnikami tego spotkania są również pracownicy naukowcy instytutów. Drugi dzień poświęcony jest sprawom organizacyjnym związanym z pracą instruktorów i zaopatrzeniem w pomoce audio-wizualne, metodyce użycia metod upowszechnieniowych oraz ocenie pracy instruktorskiej. W spotkaniu obserwuje się dużą aktywność instruktorów a szczególnie w dyskusji nad innowacjami, poprawą organizacji i efektywności metod upowszechniania. Ta forma grupowego doskonalenia instruktorów jest jedyna, ponieważ nie mają oni możliwości uczestniczenia w innych grupowych formach doskonalenia (np. kursach), ponieważ takie nie są organizowane w placówkach naukowych. Ponadto instruktorzy tylko sporadycznie mają możliwość uzupełniania wiedzy za granicą, (np. w USA), ale w krajach europejskich jeszcze rzadziej. Uzupełniającą formą zdobywania wiedzy i umiejętności dla części najlepszych instruktorów jest uczestnictwo w spotkaniach zarządów kooperacji producentów i Komitetów Koordynacyjnych Ministerstwa.

Wykorzystanie metod upowszechniania

Instruktorzy starają się wykorzystać wszystkie przydatne metody upowszechniania i źródła informacji. W zależności od tematyki upowszechnieniowej zakres wykorzystania tych metod jest różny. Charakterystyczne cechy posługiwania się poszczególnymi metodami przedstawione są poniżej.

Poradnictwo w biurze. Producenti są częstymi gośćmi w biurach instruktorów i na ogół znają instruktorów. Poradnictwa udziela wąski specjalista korzystając czasem z pomocy kolegów lub pracowników naukowych. Jeżeli przyniesiony jest materiał roślinny lub gleba, dokonuje się natychmiastowej oceny (np. oznaczenie pH lub występowania chorób). Czasem w następstwie wizyty w biurze - celem dogłębnego rozwiązania problemu, dochodzi do wizyty w gospodarstwie.

Poradnictwo listowne. Wykorzystywane jest sporadycznie ze względu na nieduże odległości, możliwość dojazdu samochodem, łatwość dotarcia do producenta, doskonałość połączeń telefonicznych, wyższy koszt znaczka niż rozmowy telefonicznej.

Poradnictwo telefoniczne. Jest to najczęściej używana metoda poradnictwa indywidualnego w związku z możliwością szybkiego porozumienia się instruktora z producentami w nagłych wypadkach. Nie jest ona oczywiście stosowana przy kompleksowym poradnictwie technologiczno-organizacyjno-ekonomicznym. W każdym biurze zainstalowany jest jeden telefon połączony z magnetofonem, na który 2-3 razy w tygodniu nagrywane są przez instruktorów szczegółowe, bieżące zalecenia dla praktyki (np. komunikaty sygnalizacyjne zwalczania chorób lub szkodników). Producent - znający numer telefonu - może zadzwonić bezpłatnie i wysłuchać zaleceń. Ponadto istnieją urządzenia podłączone pod telefon, które umożliwiają nagranie pytania producenta a ten po ustalonym czasie może uzyskać odpowiedź przygotowaną przez instruktora. Ta forma spotkania, w przypadku bardziej szczegółowej odpowiedzi wymaga dłuższego czasu dla jej przygotowania przez instruktora. Niestety łatwość kontaktów telefonicznych nie stymuluje instruktorów do częstych wyjazdów w teren.

Poradnictwo w terenie. Wynika ono przede wszystkim z zaproszenia producenta, a bardzo rzadko z własnej inicjatywy instruktora. W poradnictwie czasem współuczestniczy pracownik naukowy. Odbywa się ono na plantacji lub w sadzie, a prawie nigdy w domu. Występujący problem jest dyskutowany bardzo szeroko, a na zakończenie formułowane są szczegółowe ustne zalecenia dla producenta. Producenti prawie zawsze znają instruktora i na ogół mają do niego duże zaufanie. Często poradnictwo dotyczy wąskich zagadnień, (np. testowanie dojrzałości zbiorczej owoców).

Wykłady, prelekcje, spotkania dyskusyjne. Odbývają się w pomieszczeniach w sadzie albo na plantacji stacji doświadczalnej (najczęściej w godzinach późno popołudniowych lub wieczornych). Producenci zawsze dostają zaproszenia na spotkania. Niektóre spotkania są odpłatne (symbolicznie 5 \$), a opłata zwykle jest przeznaczona na ciastka i napoje dla wszystkich uczestników, czasem zaś na zapłatę dla wykładowców. Wykłady i prelekcje są na ogół krótkie, 15-20 minutowe, rzadko 1-godzinne. Wystąpienia poparte są konkretnymi przykładami z praktyki i uzupełniane przeżroczami, filmami, okazami i ulotkami rozdawanymi bezpłatnie. Po wystąpieniach na ogół odbywa się szeroka dyskusja.

Pokazy i demonstracje organizowane są w dobrze wybranym miejscu u producenta lub w stacji doświadczalnej, najczęściej w godzinach wieczornych. Instruktor lub pracownik naukowy ma krótkie wprowadzenie przed pokazem (5-10 min.) a następnie w trakcie i po pokazie odbywa się szeroka dyskusja. Zawsze istnieje możliwość uczestnictwa wszystkich producentów w ćwiczeniach związanych z pokazem.

Doświadczenia demonstracyjne prowadzone są w gospodarstwach producentów za ich zgodą. Koszty w części pokrywa instytucja państwowa, a w części producent. Doświadczenie nadzorowane jest przez pracownika naukowego lub instruktora. Spotkania z grupą zaproszonych producentów odbywają się kilkakrotnie, na ogół w czasie założenia doświadczenia, podczas trwania i przy zbieraniu wyników. Spotkania te zawsze kończą się dyskusją i podsumowaniem wyników.

Wycieczki producentów. Instruktorzy rzadko organizują wycieczki dla producentów, ponieważ większość z nich pracuje dodatkowo w różnych instytucjach. Jednodniowe wycieczki organizują zarządy kooperacji producentów do gospodarstw członków spółdzielni. W wycieczkach uczestniczą instruktorzy, czasem pracownicy naukowci. Przy zwiedzaniu obiektu omówienie daje producent, komentarz instruktor, a zwiedzanie kończą pytania i dyskusja.

Wydawnictwa informacyjne. Do najpowszechniejszych należy zaliczyć ulotki kilkustronicowe i broszury kilkunasto- lub kilkudziesięciostronicowe. Ulotki są na ogół monotematyczne, a broszury wielotematyczne, ich autorami są pracownicy naukowci lub instruktorzy. Opracowanie redakcyjne jest bardzo dobre, wielokrotnie sprawdzone przez naukowców i instruktorów. Forma i wielkość ulotek jest na ogół jednakowa, a drukowane są one na dobrym papierze najczęściej z kolorowymi zdjęciami. Wszystkie wydawnictwa rozdawane są za darmo i zawsze są w dostatecznej ilości w biurze instruktorów. Koordynacją, drukiem, magazynowaniem, rozdzielaniem i rozsyłaniem wydawnictw zajmuje się specjalna komórka organizacyjna w Ministerstwie Rolnictwa Ontario.

Pomoce audiowizualne. Koordynacją przygotowania pomocy wizualnych - takich jak zdjęcia, zestawy przeźroczy, filmy na kasetach video - zajmuje się specjalna komórka w Ministerstwie Rolnictwa Ontario. Pomoce przygotowane są na zlecenie Ministerstwa przez pracowników naukowych, instruktorów i wyspecjalizowane małe wytwórnie filmowe. Wszystkie pomoce są magazynowane w Ministerstwie Rolnictwa i mogą być nieodpłatnie wypożyczone na zamówienie instruktorów. Koszty przygotowania, magazynowania, wypożyczania pokrywa Ministerstwo Rolnictwa Ontario. Instruktorzy bardzo chwalą tę formę powstawania i korzystania z pomocy audiowizualnych.

Radio i telewizja. Ministerstwo Rolnictwa posiada pracownię do przygotowania audycji radiowych i telewizyjnych i pokrywa całkowicie koszty poniesione w tej pracowni. Wyspecjalizowani pracownicy przygotowują krótkie (2-3 minutowe) lub długie (30 minutowe) audycje radiowe lub programy telewizyjne. Programy emitowane są w jednej stacji i zawsze w tych samych, znanych producentom, godzinach.

Przedstawiona pokrótce organizacja i działalność rządowych służb doradczych w Kanadzie - pracujących w podobnych jak w Polsce warunkach, dotyczących technologii i produkcji - uwidacznia, że mają one stworzone inne, znacznie korzystniejsze warunki do działalności niż w naszym kraju. Dzięki temu mogą dużo lepiej i efektywniej wykorzystywać w pracy metody upowszechniania i źródła informacji.

W związku z planami i potrzebą reorganizacji służb doradczych i doskonalenia ich w pracy w Polsce nasuwają się następujące sugestie dotyczące wykorzystania przedstawionych materiałów. Celowe byłoby:

- stworzenie służbom doradczym odpowiednich warunków do pracy (płace, samochody, sprzęt audiowizualny i laboratoryjny, pomoce audiowizualne, telefony, telefaksy, komputery itp.),
- doskonalenie służb doradczych nie tylko w zakresie technologii produkcji, marketingu, ale również metodyki wykorzystania metod upowszechniania,
- zatrudnienie w placówkach upowszechnieniowych wyłącznie dobrze przygotowanych pod względem teoretycznym, jak i praktycznym instruktorów (wyłącznie po wyższych studiach),
- zobowiązanie instruktorów do wszechstronnego i prawidłowego wykorzystania metod upowszechniania w pracach doradczych i kontrola tej działalności.

KRYSTYNA PIENIAŻEK
*Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
w Warszawie
Zakład Badań Rynkowych*

STAN I PERSPEKTYWY ROZWOJU INFRASTRUKTURY RYNKU ROLNO - ŻYWNOŚCIOWEGO. Część I i II^(*)

Definicje niektórych pojęć użytych w artykułach.

Instytucjonalna infrastruktura rynku. Sieć banków, środków łączności, dróg i środków transportu oraz magazynów, sieć miejsc sprzedaży oraz dysponujące nimi: firmy, instytucje i organizacje.

Instytucje rynkowe. Instytucje, których funkcją jest zapewnienie obiegu (cyrkulacji) wartości materialnych (produktów, pieniędzy, usług) i niematerialnych (norm, zwyczajów, idei) oraz informacji niezbędnych dla podejmowania decyzji gospodarczych.

System finansowy. Polityka finansowa rządu wobec podmiotów gospodarczych w postaci zasad kredytowania, opodatkowania, systemu cel oraz instrumentów ochrony przed nieuczciwą konkurencją, jak też instytucje powołane do ich kreowania i kontroli.

Dystrybucja. Rynkowe pokrycie zapotrzebowania na dany towar na danym rynku, za pomocą sieci handlu (hurtowego, detalicznego) uformowanej w kanały rynku przez system porozumień między podmiotami rynku. Przedmiotem dystrybucji, od strony materialnej jest przemieszczanie towarów, ich magazynowanie oraz ewidencjonowanie zapasów.

Hurt pierwotny. Zakup produktów rolniczych niestandardyzowanych przez jednostki handlowe lub przetwórstwa w celu koncentracji partii towarowych, ich standaryzacji i odsprzedaży kolejnym odbiorcom.

Zbyt. Wewnętrzne planowanie produkcji w firmach, pozwalające im na dostarczanie towarów żądanej jakości na rynek w ilości, miejscu i czasie odpowiednim dla odbiorcy.

Efekt synergiczny. Ponadprzeciętny efekt współdziałania określany popularnie jako $2 + 2 = 5$. Ansoff⁽¹⁾ wyróżnia rodzaje synergii: sprzedaży, gdyż używa się wspólnych kanałów dystrybucji i sieci sprzedaży; operacyjną, gdy np.

(*) Zamieszczamy Część I artykułu pt: Ocena głównych elementów infrastruktury rynkowej. Część II pt. Możliwości rozwoju instytucji rynkowych w gospodarce żywnościowej opublikujemy w numerze 2.

(1) I. A. Ansoff, Corporate strategy, Penguin Books LTD. Harmondsworth, Midlsex, England, 1971.

ten sam personel obsługuje zbiorowe zaopatrzenie; inwestycyjną, gdy firmy wspólnie podejmują nowe przedsięwzięcia, inwestują wspólnie (np. budują wspólnie samodzielny magazyn) tworząc nową jednostkę gospodarczą; zarządzania, gdy umiejętności i wiedza kadry kierowniczej wykorzystywane są do organizowania nowych rodzajów działalności.

Część I. Ocena głównych elementów infrastruktury rynkowej

1. System finansowo-bankowy ⁽¹⁾

Zaletą funkcjonującego obecnie systemu jest znaczący rozwój sieci banków, stopniowa poprawa technicznego ich wyposażenia i jakości kadr oraz systematyczny wzrost wartości i udziału kapitału własnego w zasobach banków.

Do poważnych wad zaliczyć trzeba: znaczny udział płatności nieterminowych (źle udzielonych kredytów), obciążenie obsługą zadłużenia budżetowego, mały udział banków o gospodarce jawnej, uczestniczących w publicznym rynku kapitałowym (wg stanu na koniec 1993 r. było ich tylko 13).

Gospodarka żywnościowa nadal obsługiwana jest głównie przez wyspecjalizowaną grupę banków z dominującą pozycją BGŻ (ok. 8 tys. zatrudnionych) i bardzo zróżnicowanym poziomem kapitału własnego. W 1994 r. rozpoczęło się jednak rozszerzanie działalności innych banków na gospodarkę żywnościową (g.ż.).

Główne banki działają jako spółki akcyjne, pozostałe (mniejsze) jako banki spółdzielcze. Banki w g.ż. udzielają głównie kredytów obrotowych ich udział np. w Spółdzielczym Banku Rozwoju wynosił w 1993 r. 100%, w banku Agrobank około 98%, w banku Animex Bank ponad 77%, we Wschodnim Banku Cukrownictwa - 68%. Banki działające w g.ż. w 1993 r. posiadały struktury poziome (oddziały, filie) rozwinięte w różnym stopniu (BGŻ - 100 oddziałów, Ban Rozwoju Rolnictwa - 40, Gospodarczy Bank - 19). W strukturze depozytów tych banków wysoki był udział wkładów osób prawnych (Fundusz Oddłużania i Restrukturyzacji Rolnictwa, Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej i inne).

Banki spółdzielcze nadal są w fazie restrukturyzacji pod kątem ich integracji (obowiązkowe zrzeszenie w struktury regionalne). Prawie 1300 banków spółdzielczych zrzeszyło się z BGŻ, około 400 z Bankami Gospodarczymi. Nie udało się jednak zrestrukturyzować BGŻ. Obecnie zawieszona jest działalność 24 banków spółdzielczych, a wg oceny Głównego Inspektoratu Nadzoru Bankowego około 100 banków kwalifikuje się do ogłoszenia upadłości, zaś w blisko 700 wdraża się programy naprawcze. Stan banków zatem oraz obsługiwanych przez nie podmiotów jest bardzo zróżnicowany.

Wskutek nałożenia się problemów (skali, rozmieszczenia oraz stanu technicznego i kadrowego) przemysłu spożywczego z minionego okresu na zmiany

systemu finansowego niekorzystna była (i jest) sytuacja głównych klientów banków tj. dużych zakładów przetwórczych (państwowych), które nie mają prawa do korzystania z bankowego kredytu obrotowego, jest skomplikowana. Często ich sytuacja zależy od wielkości kwot i administracyjnych decyzji ARR o rozdysponowaniu tzw. kredytu skupowego. Wskutek braku środków obrotowych rośnie wśród nich tendencja do finansowania się kosztem dostawcy oraz maleje szansa na wzrost konkurencyjności krajowych wyrobów żywnościowych na coraz bardziej otwartym rynku.

2. Informacja rynkowa ⁽²⁾

Informacją rynkową dla rolników zajmują się wyłącznie Ośrodki Doradztwa Rolniczego. Rolnicy korzystają ponadto z informacji radiowych, TV, rzadziej prasowych, najczęściej jednak z przekazu ustnego we własnym środowisku, a nieliczni korzystają z pośrednictwa branżowych i ponadbranżowych organizacji rolników (izb i związków branżowych). W korzystniejszej sytuacji są dawne państwowe zakłady przetwórcze, gdyż niektóre z nich korzystają w sposób nieformalizowany z poprzednich rozwiązań i łatwiej tworzą nowe powiązania organizacyjno - informacyjne.

Zbiory informacyjne tworzone przez służby państwowych urzędów statystycznych, ARR, PISiPAR, MRiGŻ, IERiGŻ itp. obejmują dane o stopniu agregacji utrudniającym ich wykorzystanie do bieżącego zarządzania przez podmioty gospodarcze. Ich wykorzystanie utrudnia też opóźnienie publikowania informacji, w stosunku do ewidencjonowanych zdarzeń oraz sposób rozpowszechniania. Informacje o zasadniczym znaczeniu (szacunki plonów, stany pogłowia, zapasy, udział największych podmiotów w rynku itp.) w formie dokumentu pierwotnego są dostępne tylko dla wąskiej grupy pracowników instytucji gromadzących je, zaś w formie częściowo przetworzonej i zagregowanej podawane publicznie z dużym opóźnieniem. Uzyskanie informacji o mniejszym stopniu agregacji uniemożliwiają przepisy o systemie informacji gospodarczej. Niektóre informacje publiczne (np. notowania cen) ze względu na formę grupowania danych i terminy ich publikacji nie są przydatne do zarządzania operacyjnego w podmiotach gospodarczych.

System informacyjny jest bardziej nastawiony na obsługę administracji niż podmiotów gospodarczych.

W Polsce funkcjonują systemy służące informacjami o partnerach gospodarczych, pozwalające na analizy i szacunki spodziewanego popytu, ale informacje

(2) Informacje podano w oparciu o publikację dr Jacka Kulawika m.in. Informacja o kierunkach ewolucji sektora bankowego, Agrokontakt nr 1 (11), IERiGŻ, Warszawa, 1994

SONDAŻ REDAKCYJNY

Otrzymał(a) Pan(i) pierwszy numer biuletynu

Zagadnienia Doradztwa Rolniczego

Chcielibyśmy, ażeby czasopismo to służyło tym, którzy chcą być jego czytelnikami, jak również było miejscem wymiany myśli, doświadczeń i informacji dla wszystkich, którzy interesują się doradztwem rolniczym i chcą wnieść swój wkład w tworzenie jego treści.

Do wszystkich zatem zwracamy się z prośbą o przestanie swoich uwag, propozycji lub odpowiedzi na zamieszczone pytania - bądź jedno z nich.

Dziękujemy za nadesłane wypowiedzi.

Zespół redakcyjny

1. Jakie zagadnienia Pana(i) zdaniem powinny być prezentowane na łamach biuletynu?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Jakich zagadnień osobiście oczekuje Pan(i) najbardziej?

.....

.....

-
-
3. Czy chce Pan(i) podzielić się na łamach czasopisma swoimi doświadczeniami, uwagami, propozycjami dotyczącymi doradztwa rolniczego? Jeśli tak, to jakich zagadnień będą one dotyczyły?

.....

.....

.....

.....

4. Uwagi i propozycje dotyczące treści, układu tekstu i inne.

.....

.....

.....

.....

5. Jestem: rolnikiem, pracownikiem ODR, pracownikiem uczelni rolniczej, pracownikiem instytutu, nauczycielem,
- (właściwe podkreślić lub wpisać)*

Adres redakcji
„Zagadnienia Doradztwa Rolniczego”

Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
Oddział w Poznaniu
ul. Winogrody 63 61-659 Poznań
tel. 232-081, fax 201-971

o nich nie są dostatecznie rozpowszechnione, nie ma też nawyku i przymusu ekonomicznego do korzystania z nich. Są to systemy Biuro Zbliżenia Przedsiębiorstw (BRE) oraz Business Cooperation - Network (BC-NET) przy Centrum Informacji Centralnego Urzędu Planowania (CI, CUP), Bank Informacji Gospodarczej (BIG), Bank Kooperacji Gospodarczej (BKG) i Biuro Doradztwa Gospodarczego przy Fundacji Centrum Informacji Gospodarczej w Poznaniu. Ponadto przy Krajowej Izbie Gospodarczej (KIG) działa sieć informatyczna (OSIG) i wydawnictwo gospodarcze (INFODATA). Funkcje koordynacyjno - informacyjne pełnią też Centra Promocji KIG.

Były próby utworzenia systemów informacji rynkowej przez izby gospodarcze na potrzeby członków oraz przez branżowe organizacje producentów. Jednak narastający stopień uadministracyjnienia gospodarki żywnościowej utrwala większą skuteczność dotychczasowych nieformalnych i sprzecznych z handlowymi zwyczajami metod pozyskiwania informacji. Mimo to niektóre z tych inicjatyw rozwijane są nadal, choć wymagają uwiarygodnienia możliwego tylko w warunkach regulacji rynkowej.

Badaniami rynkowymi na skalę mikro- i makroekonomiczną zajmują się liczne firmy doradcze (zwane konsultingowymi) krajowe i zagraniczne o zróżnicowanym, często bardzo wysokim poziomie zawodowym. Firm takich o dobrej renomie, działających w obrębie g.ż. jest kilkanaście. Korzystają z nich jednak albo instytucje rządowe, albo silniejsze podmioty gospodarcze, najczęściej przygotowujące się do prywatyzacji (bariera kosztowa).

3. Komunikacja, transport oraz łączność

Łączność jest najsłabszym ogniwem infrastruktury rynku. Stopień np. telefonizacji w gminach w ostatnich latach wzrósł wielokrotnie, ale jest nadal niewystarczający. Wady systemu łączności utrudniają a czasem wręcz uniemożliwiają korzystanie z istniejących baz informacji. Doświadczają tego głównie firmy handlowe małe i średniej wielkości, którym brak środków uniemożliwia korzystanie z drogich nowocześniejszych urządzeń i sieci.

Większość przewozów produktów rolniczych i żywnościowych odbywa się w Polsce drogowym transportem lądowym. Tylko towary masowe, na większą odległość, przewożone są koleją. Stan sieci dróg w Polsce, nieprzystosowanej do obecnych powiązań regionalnych i natężenia ruchu oraz zły stan techniczny dróg powoduje wzrost kosztów przewozu. Stan transportu wodnego stanowi w Polsce słabe ogniwo infrastruktury rynkowej (niewykorzystane są możliwości obniżki kosztów transportu - jeszcze kilka lat wstecz buraki przewożone były często kolejami lokalnymi, wąskotorowymi lub drogą wodną - na barkach).

W zakresie przewozów międzynarodowych w Polsce funkcjonuje uznane za granicą Zrzeszenie Międzynarodowych Przewoźników Drogowych w Polsce, ponadto firmy spedycyjne - o dużych tradycjach - C.Hartwig, Przedsiębiorstwo Spedycji Międzynarodowej z licznymi oddziałami na terenie kraju, Polfracht Polskie Przedsiębiorstwo Maklerskie z siedzibą w Gdyni i szereg innych.

W transporcie krajowym poważnymi przewoźnikami są przedsiębiorstwo PEKAES (PKS) i Polskie Koleje Państwowe (PKP).

W rolnictwie dominuje indywidualna własność środków transportu, a korzystanie z usług transportowych występuje rzadko. Częściej rolnicy rozwijają działalność przewozową płodów rolnych jako hurtownicy lub w handlu obwoźnym (zaopatrzenie produkcyjne rolnictwa i zbytu).

W przetwórstwie sytuacja jest zróżnicowana. W niektórych branżach są próby odbudowania branżowego transportu specjalistycznego w innych następuje jego likwidacja lub restrukturyzacja w kierunku transportu wielobranżowego. Wiele podmiotów korzysta z usług przewozowych firm prywatnych i sektora publicznego.

5. Gospodarka magazynowa

Sytuacja finansowa przetwórstwa spożywczego i zastępowanie regulacji rynkowej administrowaniem jest przyczyną braku płynności przepływów towarowych na rynku produktów rolniczych i żywności. Istnieje ekonomicznie uzasadniona tendencja do minimalizowania zapasów. Powoduje to przenoszenie ciężaru zamrożenia kapitału w przypadku trwałych produktów rolniczych (zboża) na rolników, w pozostałych na przetwórstwo.

Nastąpiło przesunięcie magazynowania produktów rolniczych (głównie surowców) z handlu i przetwórstwa do rolnictwa. Zdolności przechowywania w rolnictwie, np. zbóż badane w gminach są dostosowane do wielkości produkcji, a wyższe w stosunku do towarowości. Stan techniczny magazynów w gospodarstwach rolników indywidualnych jest bardzo zróżnicowany i na ogół niski. Brak jest zdolności suszenia i kondycjonowania przechowywanych ziemniaków, a w przypadku warzyw i owoców mało jest przechowalni o kontrolowanych warunkach.

Stopień wykorzystania magazynów w hurcie pierwotnym jest znikomy (liczne, dawne GS "SCh" pozbyły się magazynów lub wykorzystują je okresowo). W zakładach zbożowych wykorzystanie magazynów uzależnione jest od sytuacji finansowej, a często bezpośrednio od decyzji ARR o ich wykorzystaniu (kredyt skupowy, akredytacja na magazyny rezerw rządowych). Niewykorzystane są nawet duże, nowoczesne magazyny budowane w latach osiemdziesiątych ze środków budżetowych.

Poważny problem stanowi przechowywanie produktów roślinnych (sezonowość podaży) przetwarzanych kampanijnie (cukier, oleje itp.). Koszt przechowywania np. cukru w cenie detalicznej przekracza niekiedy 30%. Wahania cen, nie zawsze wywołane sytuacją popytowo - podażową, utrudniają podejmowanie działalności hurtowej, zwłaszcza jako działalności wyłącznej. Hurt nabiera charakteru spekulacyjnego (duże ryzyko, duży zysk).

W g.ż. zasadniczą rolę w fizycznej infrastrukturze handlowej odgrywa nowoczesny łańcuch chłodniczy. W ostatnich latach wyraźnie poprawiło się wyposażenie sieci handlu detalicznego w urządzenia chłodnicze. Nie jest natomiast wykorzystany w pełni potencjał chłodnictwa technologicznego. Świadczy to o ekstensyfikacji (zagrożenie wzrostem strat fizycznych i materialnych w g.ż.) metod przetwórstwa i dystrybucji żywności. Wpływa to niekorzystnie na sytuację ekonomiczną firm chłodniczych (wielo- i jednobranżowych). Magazynowanie produktów jest przerzucane na producentów, zaś wykorzystanie kubatury istniejących chłodni maleje. Ich rola zaczyna ograniczać się do świadczenia usług produkcyjnych lub przechowalniczych.

Funkcjonowanie omawianych elementów infrastruktury rynku utrudnia obecnie przede wszystkim rozproszenie podaży. Rolnicy niechętnie występują zbiorowo na rynku. Znaczne jest regionalne zróżnicowanie nawyków handlowych tj. skłonności do sprzedaży targowiskowej lub w bezpośrednich kontaktach z firmami przetwórstwa. Pośrednictwo handlowe na rynku surowców rolniczych występuje rzadko, z braku motywacji ekonomicznej (nie ma zróżnicowanych standardów handlowych w hurcie pierwotnym i następnych ogniwach kanałów dystrybucji).

JACEK KULAWIK

*Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
w Warszawie*

KREDYT JAKO INSTRUMENT AKTYWIZACJI DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ W ROLNICTWIE^(*)

W nowoczesnym rolnictwie kredyt odgrywa bardzo ważną rolę. Dzieje się tak, pomimo że istnieje w tych krajach również duża liczba innych źródeł finansowania. Każdorazowo decyzja o skorzystaniu z kredytu poprzedzana jest gruntowną analizą. Decydującym kryterium w takiej analizie jest, czy kredyt poprawi sytuację dochodową kredytobiorcy. Tego typu oddziaływanie kredytu może polegać na :

1. Uzyskiwaniu odpowiedniej wielkości skali działalności gospodarczej.
2. Podnoszeniu efektywności gospodarstwa. Wpływ kredytu może przejawiać się tu w postaci: substytucji nakładów w celu uzyskania obniżki kosztów, poprawie terminowości wykonywania prac, stosowania wyższej jakości nakładów.
3. Ułatwieniu procesu dostosowawczego gospodarstwa do zmieniających się warunków ekonomicznych.
4. Wyrównywaniu sezonowych zmian salda wpływów i wydatków. W części gospodarstw rolniczych można spotkać się z brakiem gotówki w okresie wiosenno-letnim. Dostępność kredytu ułatwia pokonanie tych trudności.
5. Ochronie gospodarstwa przed ryzykiem biologicznym i ekonomicznym. W dobrze zarządzanym gospodarstwie zawsze powinno się dysponować pewną rezerwą wartościowych aktywów, które mogą być zabezpieczeniem dla ewentualnego kredytu. Systemowe rozwiązania muszą również umożliwiać zaciąganie kredytów przez gospodarstwa doświadczone losowo (np. klęski żywiołowe).
6. Zapewnieniu ciągłości istnienia gospodarstwa. Mając dostęp do odpowiednich kredytów bez większych problemów można nabyć gospodarstwo, jego część lub wybrany składnik majątkowy. W ten sposób kredyt oddziałuje na zmiany struktury agrarnej.

(*) Artykuł powstał w wyniku badań prowadzonych w ramach grantu pt.: „Mikroekonomiczne podstawy doskonalenia systemu finansowego rolnictwa

Kredyt ze względu na obciążenia finansowe związane z jego obsługą (spłata rat i odsetek) oraz opłaty dodatkowe należy jednak do źródeł finansowania zwiększających ryzyko działalności. W celu jego ograniczenia w gospodarce rynkowej zaleca się przestrzegać pewnych zasad, które czasami określa się jako reguły finansowania. Jako przykład możemy podać zasady stosowane w Niemczech :

1. Udział kapitału własnego w nakładach inwestycyjnych powinien wynosić co najmniej 20-30%. Warunek ten stanowi zabezpieczenie przed ewentualnym wystąpieniem niższych wpływów lub wyższych wydatków niż planowano. W ten sposób swoboda manewru kredytobiorcy zwiększa się. Ma to szczególne znaczenie w warunkach inflacji i niestabilności warunków gospodarowania;
2. Wysokość kapitału obcego nie powinna przewyższać wartości finansowego składnika majątkowego. Ta reguła finansowa wychodzi z tego założenia, że w ostateczności gospodarstwo może spłacić całkowicie kredyt na dany składnik majątkowy, sprzedając go. W pewnych warunkach (wystarczająca płynność i rentowność) reguła ta może być nawet przekroczona;
3. Okres kredytowania nie powinien być dłuższy niż przewidywany okres użytkowania finansowanego kredytem przedsięwzięcia lub składnika majątkowego. Przez to osiąga się to, że zobowiązania powstałe w wyniku inwestycji mogą być spłacone w okresie jej eksploatacji. Jeśli okresy kredytowania są krótsze niż okres użytkowania nowego budynku lub maszyny, to przy wysokim udziale kredytu w nakładach inwestycyjnych odpisy amortyzacyjne mogą nie wystarczyć na spłatę kredytu. Zagrożenie to wzrasta w naszych warunkach znów z uwagi na wysoką inflację, zmienne stopy procentowe i niestabilność otoczenia;
4. Kredyty krótkoterminowe powinny być stosowane w zasadzie tylko do łągodzenia niedoborów gotówki w ciągu roku i przynajmniej raz w roku ich saldo powinno osiągać wartość zerową. Reguła ta wynika z faktu, iż kredyt krótkoterminowy w gospodarce rynkowej jest droższy i jego udział powinien być minimalizowany;
5. Kredyt handlowy, tzn. udzielany przez dostawców środków produkcji, jest z reguły droższy niż kredyt bankowy. Dlatego też korzystanie z niego powinno być ograniczane do minimum. W polskich warunkach reguła ta znajduje niewielkie zastosowanie, szczególnie w rolnictwie (w gospodarstwach indywidualnych praktycznie ten rodzaj kredytu nie występuje);
6. Zawsze powinna być utrzymana pewna rezerwa płynności. Niewystarczająca płynność powoduje wysokie koszty przez konieczność korzystania z drogiego kredytu lub przez przedwczesne wycofanie inwestycji finansowej (np.

pospieszne wycofanie lokaty bankowej). Gospodarstwa rolnicze powinny dlatego dysponować rezerwą płynnych środków, której minimalna wysokość powinna wynosić około 25% przeciętnego rocznego dochodu lub 6-8% rocznych wpływów pieniężnych. Reguła powyższa ma szczególne znaczenie dla gospodarstw o małej swobodzie w korzystaniu z kredytów. W Polsce dotyczy to w szczególności byłych gospodarstw państwowych oraz zakładów przemysłu spożywczego.

Przedstawione powyżej reguły nie mogą być interpretowane jako bezwzględnie obowiązujące we wszystkich przypadkach i warunkach. Może się bowiem zdarzyć, że gospodarstwo w wyniku bardzo dobrego zarządzania, korzystnej koniunktury itp. czynników odznacza się bardzo dobrą płynnością i rentownością. Wówczas realizowanie inwestycji mogłoby się odbywać przy mniejszym niż podano udziale kapitału własnego lub mogłoby być całkowicie sfinansowane kredytem. Inny przykład dotyczy kredytów preferencyjnych. W tym wypadku nie byłoby uzasadnione, aby okres kredytowania ograniczyć do okresu użytkowania inwestycji. Korzystniejszym rozwiązaniem byłoby tu maksymalne wydłużenie okresu kredytowania, a ewentualne wolne nadwyżki pieniężne lokować w bardziej dochodowe aktywa finansowe. Z drugiej jednak strony należy mieć świadomość, że istotne odstępstwa od podanych reguł wiążą się z określonym ryzykiem utraty płynności i stabilności finansowej gospodarstwa.

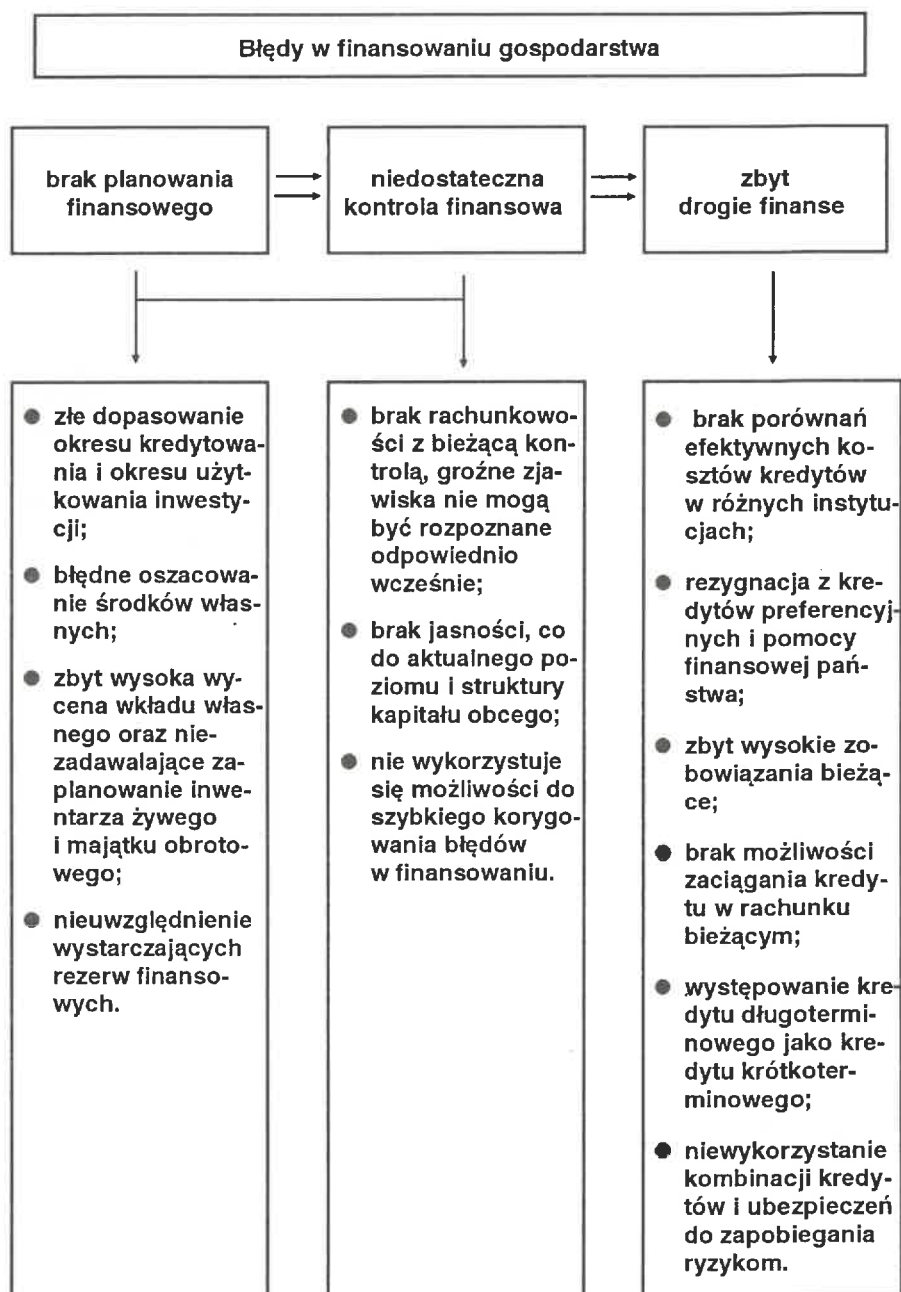
Przyczyn trudności finansowych wielu gospodarstw można upatrywać również w błędach popełnianych w zarządzaniu kapitałem obcym. Błędy te generalnie można połączyć w trzy grupy:

- brak planowania finansowego,
- niedostateczna kontrola finansowa,
- wybór zbyt drogiego źródła finansowania.

Najważniejsze rodzaje błędów przedstawiono na rysunku 1.

Dążenie do osiągnięcia wysokiej rentowności kapitału wymaga, aby dla uzyskania określonego efektu zastosować możliwie jak najmniej kapitału. Wysokość zapotrzebowania na kapitał w przedsięwzięciach z zakresu rolnictwa i gospodarki żywnościowej określona jest przez cztery czynniki:

- a) struktura procesu,
- b) stopień wykorzystania zdolności produkcyjnej,
- c) wielkość gospodarstwa (przedsiębiorstwa),
- d) zakres gospodarki magazynowej.

Rys. 1. Błędy w finansowaniu przy korzystaniu z obcego kapitału.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (3).

Ad. a)

Ogólnie obowiązuje tu zasada, że potrzeby kapitałowe są tym mniejsze, im bardziej uda się zorganizować dany proces produkcyjny jako ciągły. Najłatwiej uzyskać to można w produkcji zwierzęcej. Stąd pewnie zdywersyfikowanie produkcji może przyczynić się do obniżenia potrzeb kapitałowych, w tym także kredytowych.

Ad. b)

Wprawdzie całkowite zapotrzebowanie na kapitał rośnie wraz z powiększaniem rozmiarów działalności, głównie ze względu na konieczność wcześniejszego sfinansowania nakładów eksploatacyjnych, ale w przeliczeniu na jednostkę wytworzonej produkcji wskazuje tendencję spadkową. Jeśli zatem wychodzi się od pewnego określonego zysku na jednostkę produkcji, to wraz ze wzrostem stopnia wykorzystania zdolności produkcyjnej wzrasta nie tylko zysk, ale także poprawia się rentowność kapitału. Dla części gospodarstw, które zajmują się również przetwórstwem żywności mogą być interesujące zależności pomiędzy potrzebami kapitałowymi a systemem organizacji czasu pracy. Okazuje się, że zarówno całkowite zapotrzebowanie na kapitał, jak i w przeliczeniu na jednostkę produkcji kształtuje się korzystniej przy pracy dwuzmianowej niż w przypadku prostej rozbudowy zdolności produkcyjnej.

Ad. c)

Przy pełnym wykorzystaniu danej zdolności produkcyjnej powiększanie działalności przez proste liczby tych samych urządzeń prowadzi do ponadproporcjonalnego zwiększenia zapotrzebowania na kapitał. Natomiast powiększenie rozmiarów działalności poprzez zastąpienie np. dwóch takich samych maszyn jedną maszyną o równej wydajności prowadzi z reguły do wzrostu zapotrzebowania na kapitał mniej niż proporcjonalnego, w stosunku do osiągniętego wzrostu produkcji. Najczęściej przyczyn zjawiska należy upatrywać w mniejszej pracochłonności obsługi nowej maszyny oraz w niższej cenie jednostki wydajności (np. 1 kW w ciągniku) w maszynie substytuującej urządzenia stare.

Ad. d)

Konieczność wstępnego finansowania zapasów powoduje, iż wraz ze wzrostem ich stanu powiększa się także zapotrzebowanie kapitałowe. Utrzymywanie większych stanów zapasów znajduje uzasadnienie jedynie wtedy, gdy dodatkowe zyski z tytułu obniżonych kosztów realizacji zamówień, ciągłości produkcji uzyskanych rabatów są wyższe niż dodatkowe koszty ich finansowania.

Najefektywniejszą metodą określania potrzeb kapitałowych, sytuacji w zakresie płynności, ewentualnej konieczności zaciągania nowych kredytów lub możliwości zainwestowania wolnej gotówki jest stosowanie w każdym gospodarstwie planu finansowego. Spośród wielu wariantów spotykanych w literaturze

i w praktyce bankowej najciekawsza wydaje się propozycja autorów amerykańskich, którą przedstawiam na rysunku 2.

Wyszczególnienie	Okres 1	Okres 2
WPŁYWY GOTÓWKI		
1. Stan początkowy		
2. Z produkcji roślinnej		
3. Z produkcji zwierzęcej		
4. Inne rolnicze		
5. Pozostałe		
6. Ogółem (1 do 5)		
ODPŁYWY GOTÓWKI		
7. Operacje		
8. Podatki		
Splata kredytów średnio- i długoterminowych		
9. Odsetki		
10. Raty		
11. Na zakup majątku trwałego		
12. Inne wydatki		
13. Ogółem (7 do 12)		
14. Gotówka dostępna (6 - 13)		
15. Ulokowanie w oszczędnościach		
16. Pozycja gotówkowa (14 + 15)		
Nowe kredyty i pożyczki		
17. Średnio- i długookresowe		
18. Krótkoterminowe		
19. Ogółem (17 + 18)		
Inne zastosowanie spłaty kredytów krótkoterminowych		
20. Odsetki		
21. Raty		
22. Dodatkowy wzrost oszczędności		
23. Saldo końcowe (16+19-20-21-22)		
Stan kredytów i pożyczek		
24. Krótkoterminowych		
25. Średnioterminowych		
26. Długoterminowych		

Rys. 2. Propozycja planu finansowego dla gospodarstwa rolnego.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie (1).

LITERATURA:

1. Barry P., Hopkin J.A., Baker C.B.
Financial Management in Agriculture. The Interstate Printers & Publishers, Inc.
Fourth Edition, 1988.
2. Boehlje M., Vernon E.
Farm Management. John Wiley & Sons. 1984
3. Buhrmester C., Ebel F., Wagner W.
Finanzierungsfragen in der Landwirtschaft, AID, 1990.
4. Kuhlmann F.
Einführung in die Betriebswirtschaftslehre für den Agrarund Ernährungsbereich.
DLG - Verlag. 1978.

ANDRZEJ PIOTR WIATRAK
*Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
w Brwinowie*

UWARUNKOWANIA ZMIAN W ORGANIZACJI EDUKACJI ROLNICZEJ W POLSCE

1. Uwarunkowania działań edukacyjnych na wsi

Edukacją zawodową dla potrzeb wsi i rolnictwa zajmuje się w Polsce Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Zadaniem tymi w większości krajów zajmuje się resort rolnictwa, działający w tym środowisku i oddziaływający bezpośrednio na kwalifikacje rolników i osób pracujących w jego otoczeniu. Ma to uzasadnienie praktyczne i znajduje odzwierciedlenie w ustawodawstwie związanym z edukacją i zadaniami resortu rolnictwa. I tak w Polsce w aktualnym ustawodawstwie mówi się o tym w *ustawie o utworzeniu Urzędu Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej* (Dz.U. nr 73/1989) oraz w *ustawie o systemie oświaty* (Dz.U. nr 95/1991). W pierwszej z nich pisząc o zakresie działania Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej stwierdza się, że „Do zakresu działania należą sprawy oświaty rolniczej oraz postępu naukowo-technicznego (art.3.1.10, s.1100). Z kolei w ustawie oświatowej zadania te są określone szerzej, o czym świadczą następujące zapisy:

1. „W zakresie kształcenia zawodowego Minister Edukacji Narodowej wykonuje swoje działania przy udziale właściwych ministrów, którzy uczestniczą w ustalaniu ramowych planów nauczania i minimów programowych specjalistycznych przedmiotów zawodowych, zestawu dopuszczonych do użytku szkolnego programów i podręczników szkolnych oraz innych środków dydaktycznych w zakresie zawodów podstawowych dla reprezentowanych przez nich branż” (Art.23.1, s.1281);
2. „Właściwi ministrowie, o których mowa w ust. 1, w porozumieniu z Ministrem Edukacji mogą dokonywać oceny efektywności kształcenia w poszczególnych zawodach i specjalnościach” (Art.23.2, s.1281);
3. „Minister Edukacji Narodowej, a w odniesieniu do zakładów kształcenia nauczycieli szkół artystycznych, medycznych oraz rolnictwa i gospodarki żywnościowej - odpowiedni Ministrowie: Kultury i Sztuki, Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej określają, w drodze rozporządzenia rodzaje, zasady tworzenia, przekształcania i likwidowania oraz organizację i zasady działania zakładów kształcenia nauczycieli, a także zasady sprawowania nadzoru pedagogicznego” (Art.71.2, s.1289);

4. „Ministrowie Kultury i Sztuki, Zdrowia i Opieki Społecznej oraz Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej określają, w drodze rozporządzenia rodzaje, zasady tworzenia, przekształcania i likwidowania oraz zasady działania placówek doskonalenia zawodowego nauczycieli przedmiotów zawodowych, odpowiednio szkół artystycznych, medycznych oraz rolnictwa i gospodarki żywnościowej” (Art.78.2, s.1289).

Z zapisów tych wynikają obowiązki Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej wobec szkolnej oświaty rolniczej, a przede wszystkim takie ustalenia jak: przygotowanie programów kształcenia w poszczególnych zawodach związanych ze wsią i rolnictwem, planów nauczania, podręczników szkolnych i środków dydaktycznych, doskonalenia zawodowego nauczycieli itp. Jednocześnie Art. 68 ust.1 ustawy o systemie oświaty (Dz.U. nr 95/1991) oraz Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 15 października 1993 roku (Dz.U. nr 103/1993) mówią *o zasadach podnoszenia kwalifikacji zawodowych i wykształcenia ogólnego dorosłych w formach szkolnych i pozaszkolnych*. Rozporządzenie to szczegółowo określa zasady, warunki i formy podnoszenia kwalifikacji dorosłych, ale nie określa w jaki sposób będą one przebiegały. Będą one ustalone w późniejszym okresie, jak można sądzić na podstawie art. 68, ust.2 ustawy o systemie oświaty, w której stwierdza się, że „Właściwi ministrowie w porozumieniu z Ministrem Edukacji Narodowej oraz Pracy i Polityki Socjalnej mogą określić, w drodze rozporządzenia, organizację i zasady działania ośrodków doskonalenia zawodowego i innych placówek kształcenia ustawicznego dorosłych” (s.1288).

Pozaszkolna oświata w środowisku wiejskim ma duże tradycje i sukcesy, które powinny być wykorzystane w obecnych warunkach, gdy wzrasta znaczenie pozaszkolnych form edukacji. W zachodzących bowiem przemianach społecznych i gospodarczych w Polsce szczególnego znaczenia nabierają działania edukacyjne, przygotowujące ludność do życia i pracy w nowych warunkach. Dotyczy to zwłaszcza różnych form oświaty pozaszkolnej i doradztwa, z uwagi na możliwość szybkiego ich przygotowania i dostosowania do aktualnych potrzeb, co ma istotne znaczenie w okresie przejściowym.

Konieczność dostosowania się wsi i gospodarki żywnościowej - w tym i rolnictwa - do zasad gospodarki rynkowej i zachodzących zmian wyznacza cztery główne kierunki prac oświatowych. Są one następujące:

1. Działania oświatowe mające na celu upowszechnianie wiedzy o nowych zasadach ustrojowych, rozwijające u rolników przedsiębiorczość i zdolność dostosowania się do warunków gospodarki rynkowej, a więc podejmowania przez rolników decyzji umożliwiających funkcjonowanie ich warsztatu pracy oraz realny wzrost dochodów.

2. Umożliwienie zdobycia kwalifikacji rolniczych osobom, które ich nie posiadają, a pragną i będą prowadzili działalność rolniczą.
3. Umożliwienie mieszkańcom wsi zdobycia kwalifikacji i umiejętności do prowadzenia działalności gospodarczej w zawodach pozarolniczych, drobnej wytwórczości, usługach i całej infrastrukturze pracującej na rzecz rozwoju wsi.
4. Umożliwienie mieszkańcom wsi przekwalifikowanie się i szukania kwalifikacji dla alternatywnych zajęć oraz ich realizowanie.

2. Doradztwo a oświata rolnicza

Kształcenie zawodowe, w tym kształcenie praktyczne, umożliwia przygotowanie do pracy w określonej dziedzinie wraz z podstawowymi umiejętnościami, które są utrwalane w czasie pracy i doksztalcenia zawodowego. Często - tak jak obecnie w Polsce, o czym była już mowa - zachodzi potrzeba poszerzenia tych umiejętności, a nawet ich zmiany. W związku z tym w systemie oświaty należy szerzej niż dotychczas uwzględnić pozaszkolną oświatę (szkolenia i doradztwo). Obecnie formalne powiązanie między szkolną i pozaszkolną oświatą jest minimalne, a doradztwo nie zawsze jest traktowane jako forma edukacji⁽¹⁾. System taki jest niewłaściwy, gdyż nie pozwala w pełni zintegrować wszystkich działań edukacyjnych na wsi i wobec rolnictwa. W związku z tym istnieje potrzeba ściślejszego niż dotychczas powiązania szkolnej i pozaszkolnej oświaty. Powinien to być system wspólny, wzajemnie się uzupełniający.

Wspólny system edukacji jest niezbędny zarówno dla kompleksowego rozwoju wsi i jej przestrzennego zagospodarowania, jak też i dla pełnego zapewnienia realizacji celów polityki wiejskiej i rolnej oraz oświatowej i społecznej. Podkreślić przy tym należy, że wspólny system edukacji rolniczej jest konieczny, a zwłaszcza w obecnych warunkach, gdy:

1. wprowadza się nauczanie szerokoprofilowe, które daje możliwości uzyskania podstaw wiedzy w określonym zawodzie, natomiast jej doskonalenie odbywa się w różnych formach pozaszkolnej oświaty (szkolenia i doradztwo); oznacza to, że przy nauczaniu szerokoprofilowym wzrasta znaczenie doradztwa, które wchodzi w wąskie profile (specjalności i specjalizacje); szkoła przygotowuje więc do pracy w określonej działalności, natomiast umiejętności nabywane są w trakcie pracy i doskonalenia zawodowego;
2. mówi się o potrzebie wielofunkcyjnego rozwoju wsi i zaczyna się realizować te programy, to podstawą ich powodzenia jest przygotowanie kadr i przekwalifikowanie części mieszkańców wsi;

(1) W rolnictwie w szczególności taką rolę ono pełni.

3. występuje bezrobocie na wsi i potrzebne jest przekwalifikowanie ludności;
4. przy przemianach strukturalnych wsi i rolnictwa.

Powiązanie szkolnej i pozaszkolnej oświaty powinno być widoczne przede wszystkim na szczeblu regionalnym, gdzie szkoła (szkoły), jak i ośrodki doradztwa rolniczego (ODR-y) działają w ściśle określonym środowisku i dla niego. Wpływ ten jest dwustronny i powinno to znaleźć odzwierciedlenie w pracy edukacyjnej dla wsi. Dobrze przy tym byłoby, gdyby doradcy rolni pracowali również w szkole rolniczej (a większość z nich ma wiedzę i kwalifikacje w tym zakresie), a nauczyciele w doradztwie - na początku w gospodarstwach swoich uczniów, gdzie mogliby przybliżyć się do praktyki rolniczej. Wysoki poziom nauczania w szkole rolniczej gwarantuje bowiem przygotowanie bardziej wykwalifikowanych rolników, przyszłych klientów doradztwa. Jest to więc nie tylko korzyść dwustronna (dla oświaty i doradztwa), ale również dla rolników i rolnictwa.

Reforma administracyjna mogłaby - moim zdaniem - ściślej powiązać te formy oświaty. I tak, jeśli powstałyby duże województwa (12 województw w skali kraju), to w każdym z nich mogłyby powstać - na bazie jednego z ODR-ów - wojewódzkie ośrodki edukacji rolniczej. W ośrodkach tych - o określonej specjalizacji regionalnej - powinny być następujące działy:

1. szkolnej oświaty rolniczej, a więc nie byłyby potrzebne oddziały oświaty rolniczej w urzędzie wojewódzkim,
2. pozaszkolnej oświaty rolniczej,
3. doradztwa rolniczego,
4. ośrodek szkoleń dla doradców i nauczycieli szkół rolniczych.

Szkolenia dla rolników i podstawowe programy doradcze odbywać się powinny głównie w ODR-ach i ich rejonach, działających w podobnych strukturach jak obecnie. Ze szkodą dla doradztwa rolniczego byłoby zlikwidowanie dotychczasowych struktur organizacyjnych doradztwa (ODR-ów), chociaż na pewno będą potrzebne korekty obszaru ich działania. Z kolei w szkołach rolniczych - tak jak dotychczas - odbywałaby się nauka zawodu oraz przygotowanie do pracy w rolnictwie i jego otoczeniu. Szkół rolniczych w Polsce jest stosunkowo dużo, brakuje natomiast szkół przygotowujących do pracy w otoczeniu rolnictwa, dlatego też część szkół rolniczych powinna być - o czym była już mowa - przekształcona w tym kierunku.

3. Kreowanie rozwoju edukacji rolniczej

Wzrost znaczenia edukacji w przemianach wsi i gospodarki żywnościowej wymaga, aby więcej czasu poświęcić jej kreowaniu i koordynacji działania. Na bieżąco sprawami tymi zajmuje się wyodrębniona jednostka resortu rolnictwa (w Polsce *Departament Nauki Oświaty i Techniki*) odpowiadająca za politykę oświatową w obszarze swego działania, finansująca i uwzględniająca priorytety w rozwoju gospodarki żywnościowej i wsi. Do pomocy w rozwiązywaniu bieżących i długofalowych zadań w dziedzinie edukacji rolniczej jest placówka (lub placówki), która programuje, wdraża i upowszechnia zmiany w tym zakresie. Placówka ta ma niezbędną pomoc resortu rolnictwa dla określenia kierunków swojej działalności i programowania zmian w oświacie rolniczej. Resort ten - aprobowując proponowane zmiany - zwykle zapewnia środki na ich sfinansowanie. W Polsce jednostką taką jest *Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie (CDiEwR)*.

Zarządzenia o utworzeniu i nadaniu statusu CDiEwR (Zarządzenia nr 2 i 70 Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej z 1991 roku) określają szeroki zakres jego działalności, który mógłby spełnić oczekiwania rolników i polityki rolnej wobec edukacji rolniczej. Niestety zakres ten w praktyce nie jest w pełni wykorzystany. Wynika to ze szczupłości środków kierowanych do Centrum na jego funkcjonowanie, a w następstwie tego niedostatecznej obsady kadrowej. W związku z tym należy zastanowić się, jakie należy wprowadzić niezbędne zmiany w tym zakresie, aby oczekiwania te - ciągle wzrastające - były w pełni spełnione. W tym celu konieczne jest wypracowanie systemu edukacji rolniczej i miejsca w nim omawianego Centrum.

Analizując potrzeby w zakresie edukacji rolniczej, statut CDiEwR oraz doświadczenia zagraniczne w tym obszarze działań wydaje się, że **Krajowe Centrum Edukacji Rolniczej** - które mogłoby powstać na bazie obecnego Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie - powinno być zespołem placówek wzajemnie se sobą powiązanych i uzupełniających się. Centrum to - w moim przekonaniu - powinny tworzyć następujące placówki:

1. *Placówka Programów Nauczania i Środków Dydaktycznych,*
2. *Placówka Doskonalenia Nauczycieli,*
3. *Placówka Pozaszkolnej Oświaty Rolniczej,*
4. *Placówka Doradztwa Rolniczego,*
5. *Placówka Badań Edukacji Rolniczej,*
6. *Ośrodek Informacji Rolniczej i Wydawnictw.*

Utworzenie Krajowego Centrum Edukacji Rolniczej jako zespołu placówek jest możliwe na bazie obowiązujących przepisów. W ustawie o systemie oświa-

ty⁽²⁾ stwierdza się, że ministrowie w celu realizacji zadań edukacyjnych mogą powoływać w drodze rozporządzenia jednostki organizacyjne obsługi szkół (Art.25.3, s.1281), placówki doskonalenia nauczycieli⁽³⁾ (Art. 78.2. s.1289), placówki doskonalenia zawodowego i kształcenia ustawicznego dorosłych (Art. 68.1, s.1288), a jednocześnie „Organ prowadzący szkoły lub placówki różnych typów może je połączyć w zespół szkół i placówek” (Art.62.1, s.1287). Jest to jedna z możliwych dróg utworzenia Centrum, jako jednostki w pełni integrującej różnorodne działania edukacyjne na wsi. Innym sposobem rozwiązania jest nowelizacja ustawy o systemie oświaty i szerszego w niej uwzględnienia edukacji rolniczej, albo też odniesienia jej do innej ustawy określającej pracę edukacyjną dla potrzeb rolnictwa. Mam tutaj na myśli przygotowany projekt koordynacji doradztwa rolniczego w Polsce (łącznie z rozwiązaniami prawnymi), jego organizacji i funkcjonowania, miejsca w rolnictwie i na wsi, statusu, powiązania ze szkołami rolniczymi oraz roli CDiEwR w tym zakresie. Sposobów właściwego określenia funkcjonowania Krajowego Centrum Edukacji Rolniczej jest bardzo dużo, w zależności od przyjętej filozofii działania. Jakkolwiek należy trzymać się przepisów prawa, to nie mogą one stanowić bariery zmian, zwłaszcza jeśli są niezgodne z potrzebami w tym zakresie. Wówczas należy je znowelizować, ale żeby to zrobić, trzeba wiedzieć jakim celom mają one służyć i co dzięki nim uzyska się. Natomiast cząstkowe rozwiązania nic nie dadzą, a mogą jedynie zaszkodzić rozwojowi oświaty, o czym mogą świadczyć dotychczasowe doświadczenia w tym zakresie w Polsce (poczynając już od lat czterdziestych). Dłużej nie można czekać, jeśli chcemy przebudować rolnictwo i stworzyć warunki do wielofunkcyjnego rozwoju wsi tak, aby nie było ono barierą rozwoju gospodarczego.

4. Rola i funkcje Krajowego Centrum Edukacji Rolniczej w systemie oświaty rolniczej

Kierunki pracy Krajowego Centrum Edukacji Rolniczej powinny być wyznaczone, jak i oceniane przez Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz przedstawicieli szkół rolniczych, Ośrodków Doradztwa Rolniczego, Krajowej Rady Oświaty Rolniczej oraz Krajowej Rady Doradztwa Rolniczego lub innego organu samorządowego rolników o podobnym charakterze. Podstawową rolę w tym zakresie powinno spełniać Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki

(2) Także w Rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie zasad współdziałania ministrów w zakresie kształcenia zawodowego z dnia 12 października 1992 roku jest mowa, że „Minister Edukacji Narodowej oraz ministrowie (...) mogą wykonywać zadania związane z organizowaniem prac nad dokumentacjami programowymi i ich wydawaniem za pośrednictwem specjalistycznych jednostek organizacyjnych (Dz.U., nr 77/1992, § 3.3, s.1330).

(3) Mówią o tym rozporządzenia ministrów o powołaniu placówek doskonalenia zawodowego (np. Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w sprawie placówek doskonalenia zawodowego nauczycieli przedmiotów zawodowych szkół rolniczych i gospodarki żywnościowej z 28 stycznia 1994 roku (Dz.U., nr 33/1994, s.482-484).

Żywnościowej, jako organ wiodący i finansujący Centrum oraz realizujący ściśle określone zadania wobec wsi i rolnictwa. Zadania te są wyznaczane przez realizowaną politykę rolną i politykę wobec wsi, a z tej polityki powinny wynikać określone priorytety wobec edukacji rolniczej. Priorytety te z kolei wyznaczają kierunki pracy Centrum i funkcje, jakie powinno ono spełniać w systemie edukacji rolniczej, w tym i doradztwa rolniczego. Podstawowe funkcje w tym zakresie są następujące:

I. Funkcje usługowe - w stosunku do swoich klientów, jak:

1. funkcje metodyczno-szkoleniowe w odniesieniu do nauczycieli, doradców i kadry kierowniczej,
2. organizowanie przepływu informacji z nauki do edukacji rolniczej, a stąd do praktyki rolniczej,
3. organizowanie i koordynowanie działalności wydawniczej oraz środków dydaktycznych dla edukacji rolniczej,
4. obsługa współpracy z partnerami zagranicznymi w obszarze edukacji rolniczej,

II. Funkcje sterujące - w zakresie określonym oddziaływaniem Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej i zleconym Centrum do realizacji:

1. diagnozowanie stanu szkolnej i pozaszkolnej oświaty rolniczej oraz doradztwa rolniczego,
2. określanie priorytetów krajowych dla programów edukacyjnych i doradczych,
3. programowanie i planowanie programów edukacyjnych i doradczych,
4. koordynowanie i opiniowanie programów autorskich realizowanych poprzez szkolną i pozaszkolną oświatę rolniczą,
5. koordynowanie i opiniowanie programów doradczych realizowanych przez ODR-y i inne instytucje pracujące na rzecz wsi i rolnictwa,
6. przystosowanie szkół rolniczych i organizacji doradczych do nowych warunków społecznych i gospodarczych gospodarki żywnościowej i jej otoczenia.

Rolą Centrum jest więc oddziaływanie na kwalifikacje nauczycieli szkół rolniczych i doradców ODR-ów, kwalifikacje umożliwiające rozwiązywanie problemów rolników i ich rodzin, a także wiejskich społeczności lokalnych.

*ELŻBIETA KMITA**Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie**Oddział w Krakowie*

PO CO KWALIFIKACJE ROLNICZE? (*)

Kształcenie rolnicze w Polsce składa się z dwóch zasadniczych, wzajemnie uzupełniających się systemów. Jeden stanowi szkolnictwo rolnicze, czyli sieć zasadniczych, średnich i wyższych szkół rolniczych. Druga część to pozaszkolna oświata rolnicza. Dla wielu nazwa ta brzmi obco, choć kryją się za nią dobrze znane różnorodne szkolenia i kursy rolnicze, od Przysposobienia Rolniczego - dwuletniego szkolenia dla młodzieży wiejskiej, odpowiadającego zakresowi treści kształcenia zasadniczej szkoły rolniczej, poprzez jednoroczne lub półroczne kursy przygotowujące do egzaminu na tytuł "Wykwalifikowany Rolnik", "Mistrz Rolnik", "Wykwalifikowany Ogrodnik", itp., aż po krótkie, kilkudniowe, a nawet kilkugodzinne szkolenia uzupełniające wiedzę rolniczą w bardzo szczegółowych dziedzinach.

Różne było zainteresowanie uczestnictwem w pozaszkolnej oświacie rolniczej w jej długoletniej historii.

W okresie międzywojennym, gdy sytuacja ekonomiczna wsi nie dawała młodym jej mieszkańcom możliwości wyjazdu do szkoły, pozaszkolna oświata rolnicza cieszyła się autentycznym zainteresowaniem, a uczestnicy Zespołów Przysposobienia Rolniczego byli pionierami nowoczesnego gospodarowania.

W latach 60-tych i 70-tych kształcenie w formach pozaszkolnych było jeszcze bardziej popularne, ale niestety spowodowane, w większości przypadków, chęcią zdobycia formalnych kwalifikacji rolniczych. Obowiązujące wtedy prawo wymagało udokumentowanych kwalifikacji do prowadzenia gospodarstwa rolnego przy wszelkiego rodzaju obrocie ziemią. W pozaszkolnych formach kształcenia brali więc udział liczni przedstawiciele innych zawodów, nierzadko posiadający wyższe wykształcenie i wysokie stopnie naukowe.

Ustawa z 26 marca 1982 roku zliberalizowała prawo w tym zakresie. Obecnie tylko sporne kwestie związane z dziedziczeniem gospodarstw rozstrzygane są na korzyść osób legitymujących się świadectwem ukończenia szkoły rolniczej lub złożenia egzaminu na tytuł rolniczy.

Warunki gospodarki rynkowej i dążenie do stowarzyszenia z Unią Europejską powinny nadać kształceniu rolniczemu nową jakość. Prawo rolne UE szczegółowo określa warunki, jakie powinna spełniać osoba prowadząca gospodar-

(*) Artykuł dyskusyjny

stwo rolne. Przede wszystkim musi ona posiadać przygotowanie zawodowe. Po pierwsze dlatego, że utrzymanie produkcji na odpowiednim poziomie, a przez to utrzymanie się na rynku wymaga rozległej fachowej wiedzy. Po drugie udokumentowane kwalifikacje w połączeniu z pozytywną oceną poziomu gospodarstwa warunkują możliwości korzystania z pomocy państwa w postaci niskoprocentowych, a nawet umarzalnych kredytów, preferencji w powiększaniu areалу, gwarantowanych cen minimalnych na produkty rolnicze, itp.

Czy w tej sytuacji kształcenie rolnicze ma szansę stać się formą inwestycji gospodarczej?

Do dyskusji na temat przyszłości kształcenia rolniczego w Polsce zapraszamy na łamach biuletynu.

Z PRACY DORADCZEJ

MAŁGORZATA STANISŁAWCZUK, JERZY KACPRZAK
*Ośrodek Doradztwa Rolniczego
w Strzelinie*

INFOROL ' 94

W dniach od 16 do 20 maja br. w Ustce odbyło się kolejne Krajowe Seminarium Ekonomistów pod nazwą "INFOROL ' 94". Organizatorem seminarium był po raz trzeci Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Strzelinie.

Oficjalnego otwarcia seminarium dokonał Wojewoda Słupski pan Kazimierz Kleina.

Program seminarium obejmował zagadnienia, z jakimi spotykają się służby doradcze w swojej codziennej pracy, wymianę doświadczeń, promocję najlepszych rozwiązań programowych oraz ustalenie potrzeb w zakresie opracowania nowych programów komputerowych.

Uczestnikami byli pracownicy Ośrodków Doradztwa Rolniczego z 36 województw. Wśród uczestników byli: Dyrektor Wydziału Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej w Słupsku z zespołem współpracowników, przedstawiciele banków, dyrektorzy z ODR-ów w Boninie i Minikowie oraz inne zainteresowane osoby.

W imieniu Prezesa Agencji Modernizacji i Restrukturyzacji Rolnictwa wystąpił dr inż. J.Żuk - szef zespołu ekspertów przy AM i RR, który przedstawił problematykę działań, jakimi zajmuje się i będzie zajmować się w najbliższym czasie Agencja.

Pracownicy z instytutów branżowych i Akademii Rolniczych przedstawili zagadnienia, które mogą być wykorzystane w bezpośredniej pracy doradczej.

Dr inż. Józef Żuk, z SGGW w Warszawie, przedstawił problematykę bazy i banku danych w rolnictwie. Stanowią one główne źródło informacji w całym systemie informacyjnym, który winien mieć określoną strukturę i służyć konkretnym celom.

Dr inż. Lech Goraj, z IERiGŻ w Warszawie, zapoznał uczestników z rachunkowością rolną jaka prowadzona jest w krajach Unii Europejskiej i pracami Instytutu we wdrożeniu tej rachunkowości w Polsce.

Pani doc. dr hab. Stanisława Okularczyk, z Instytutu Zootechniki w Krakowie, w kilkugodzinnym wystąpieniu przedstawiła czynniki, które mają wpływ na kształtowanie kosztów i opłacalności produkcji zwierzęcej w gospodarce rynkowej kraju.

Dyrektor Biura Informacji Rynkowej Agencji Rynku Rolnego w Warszawie, pan mgr inż. Ryszard Kreft, przedstawił działalność Agencji w ramach interwencji państwowej.

Dr inż. Tomasz Kondraszuk z SGGW w Warszawie, omówił zagadnienia Controllingu w rolnictwie.

Dr inż. Władysław Piskorz, z Sekcji Analiz Ekonomicznych Polityki Rolnej w Warszawie, zaprezentował programy komputerowe wykorzystywane do analiz ekonomicznych, którymi posługuje się między innymi: FAO - Agenda Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Prof. dr hab. Michał Sznajder, z Akademii Rolniczej w Poznaniu, przedstawił w zarysie problematykę marketingu w rolnictwie. Jest on tłumaczem i autorem książek w tym zakresie.

Integralną częścią w trakcie trwania INFOROL-u była prezentacja programów komputerowych oraz różnych aplikacji na arkuszach kalkulacyjnych. Swoją dorobek w tym zakresie zaprezentowali przedstawiciele uczelni rolniczych, instytutów branżowych, firm komputerowych, a także Ośrodków Doradztwa Rolniczego.

W trakcie seminarium przeprowadzono konkurs na najlepszy program komputerowy wykorzystywany dotychczas w pracy doradców oraz najlepszy program prezentowany na INFOROL-u.

Komisja konkursu podsumowująca wypełnione ankiety, składała się z następujących uczestników seminarium:

1. Stefan Sandecki - z ODR w Końskowoli,
2. Urszula Gołębiowska - z ODR w Boninie,
3. Paweł Pokojński - z ODR w Przysieku.

Na podstawie wyników głosowania dokonano wyboru laureatów powyższego konkursu i tak:

- I nagrodę otrzymała Akademia Techniczno - Rolnicza w Bydgoszczy za program KREDYT v.3.0,
- II miejscem nagrodzono firmę Usługi Informatyczne - Leszek Mroczo z Międzyrzecza za pakiet programów żywieniowych,
- III nagrodę otrzymała firma Break ze Słupska za program NOTOWANIA.

ponadto, według ankietowanych na wyróżnienia zasłużyły 2 programy, a mianowicie:

1. Książka rachunkowości rolnej - wydana w ATR w Bydgoszczy,
2. Zalecenia - wydane w Instytucie Ochrony Roślin w Poznaniu.

Uczestnicy seminarium wyróżnili kolegów z Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Starej Łubiance za aplikację na arkuszu kalkulacyjnym Quattro Pro 3.0 pt.: "Rzeka Mleka". Aplikacje te nieodpłatnie przegrywali zainteresowanym.

Zorganizowanie INFOROL-u w tak szerokim zakresie było możliwe dzięki sponsorom: Funduszowi Współpracy - Zespół d/s Doradztwa dla Inwestorów w Poznaniu oraz FAPA w Warszawie.

INFOROL jest imprezą coroczną, będącą w kalendarzu imprez Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Organizatorzy serdecznie zapraszają za rok na INFOROL ' 95, który odbędzie się w III dekadzie maja 1995 roku.

ROMUALD HAIN
*Ośrodek Doradztwa Rolniczego
w Marszewie*

KLUB ROLNIKA JAKO NOWA FORMA ORGANIZACYJNA OŚWIATOWO-ROLNICZA MŁODYCH ROLNIKÓW W WOJEWÓDZTWIE KALISKIM

W listopadzie 1992 r. z inicjatywy Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Marszewie ukształtowana została nowa forma organizacyjna oświatowo - rolnicza wśród młodych rolników, głównie absolwentów szkół rolniczych i Zespołów PR w postaci Klubów Rolnika.

Kluby skupiają przede wszystkim młodzież, która samodzielnie lub z rodzicami prowadzi gospodarstwa rolne.

Organizatorami Klubów są pracownicy Gminnych i Rejonowych Punktów Doradztwa Rolniczego. Głównym oparciem organizacyjnym Klubów jest Ośrodek Doradztwa Rolniczego.

Podstawowym celem Klubów Rolnika jest doskonalenie zawodowe, łączone z wprowadzaniem do gospodarstw nowoczesnych środków produkcji, nowych zintegrowanych technologii produkcji z wykorzystaniem doradztwa grupowego - wg metody marketingowo-zarządzającej (MMA), organizacja grupowej działalności gospodarczej, prowadzenie działalności społeczno-użytecznej na rzecz własnego środowiska oraz prowadzenie działalności kulturalnej.

Kluby powstają po zadeklarowaniu przynależności co najmniej 10 osób. Członkowie Klubu wybierają spośród siebie zarząd, który wspólnie z opiekunem jest organizatorem pracy Klubu. Kluby same ustalają programy swej działalności w zależności od potrzeb środowiska. Kluby są formą wieloletnią i mogą ulec rozwiązaniu na życzenie uczestników lub po wykonaniu określonego programu.

Ośrodek Doradztwa Rolniczego udziela bezpośredniej pomocy w organizacji i działalności merytorycznej, przy udziale wyznaczonego opiekuna i innych specjalistów poprzez:

- 1) Prowadzenie szkoleń specjalistycznych i samokształcenia grupowego.
- 2) Udzielanie pomocy w organizacji szkolenia praktycznego i działalności gospodarczej, zaopatrzeniu w kwalifikowany materiał siewny i sadzeniakowy, w zarodowy materiał hodowlany, organizacji lustracji, doradztwa kompleksowego oraz z ekonomiki produkcji zwierzęcej i roślinnej.
- 3) Organizację olimpiad wiedzy rolniczej.

- 4) Wykonywanie analiz chemicznych pasz i gleb.
- 5) Organizację wycieczek specjalistycznych i krajoznawczych.
- 6) Inną pomoc ustaloną między ODR i Klubami.

Obowiązkiem uczestników jest czynny udział w pracach Klubu, wdrażanie nowości do swoich gospodarstw w oparciu o zalecenia, optymalny wybór rozwiązań i kalkulacje ekonomiczne, udział w organizowanych konkursach oraz dbanie o modernizację i estetykę gospodarstw, własnej wsi. Ponadto uczestnicy zobowiązani są do współpracy pomiędzy sobą oraz udzielania pomocy rolnikom w przypadkach losowych.

Kluby Rolnika corocznie w miesiącu grudniu oceniają swoją działalność oraz ustalają plany pracy na rok następny. Działalność Klubów dokumentowana jest w dziennikach pracy oraz wymaganej dokumentacji technologicznej. Dla ożywienia działalności Klubu corocznie jest ogłaszany konkurs na „Najlepszy Klub i jego opiekuna” w oparciu o opracowany i przyjęty regulamin.

W województwie kaliskim zorganizowano 80 Klubów Rolnika.

W ramach pracy oświatowej Klubów w 1993 r. zorganizowano ponad 600 szkoleń prowadzonych przez naukowców i pracowników ODR, ponad 100 wycieczek autokarowych głównie do ośrodków kultury rolnej połączonych ze zwiedzaniem instytutów i innych zakładów naukowych, na targi rolnicze Polagra itp. W działalności doradczej i gospodarczej uczestnicy Klubów Rolnika realizują programy doradcze grupowe w 5 tematach:

- poprawy jakości mleka i wydajności jednostkowej od krowy u 223 rolników w 10 klubach,
- poprawy mięsności tuczników i ekonomiki produkcji żywca wieprzowego u 394 rolników w 17 Klubach,
- wzrostu plonowania i poprawy jakości ziemniaków jadalnych u 791 rolników w 31 Klubach,
- wzrostu plonowania i poprawy jakości pszenicy na cele konsumpcyjne u 430 rolników w 17 Klubach,
- podniesienia jakości i zdrowotności przy uzyskaniu optymalnego plonu cebuli i pomidora u 60 rolników w 3 Klubach.

Ponadto zorganizowano Klub Ekologiczny skupiający 16 rolników. Klub ten w ścisłej współpracy z Akademią Rolniczą w Poznaniu, Katedrą Ekologii, przekształcony zostanie w Stowarzyszenie na Rzecz Rolnictwa Ekologicznego Ziemi Wielkopolskiej „Proeko”.

W rejonie gminy Koźminek powstał 10 osobowy Klub zintegrowanej uprawy sadów jabłoniowych. W okresie jesienno-zimowym we wszystkich Klubach zorganizowano otwarte olimpiady wiedzy rolniczej. Olimpiady sponsorowane były przez urzędy gmin oraz szereg instytucji związanych z rolnictwem. W finale wojewódzkim, w którym brali udział zwycięzcy olimpiad gminnych, 3 najlepszych olimpijczyków w nagrodę wyjedzie na 10-dniowy pobyt do Francji. W Ośrodku Doradztwa Rolniczego dokonano podsumowania pracy Klubów Rolnika w 1993 r. Powołana komisja w oparciu o regulamin i lustracje terenowe wyłoniła 20 najlepszych Klubów. Do 3 najlepszych zaliczono Kluby w: Wyszarnowie, Skarydzewie i Odolanowie. Przy ocenie pracy Klubów wzięto pod uwagę rozmiar i efekty uzyskane w działalności szkoleniowej, doradztwie grupowym, działalności gospodarczej, społecznie użytecznej i kulturalnej.

W bieżącym roku Kluby Rolnika dodatkowo realizują program restrukturyzacji rolnictwa i jego otoczenia oraz aktywizacji społeczności wiejskiej poprzez rozwój swojej działalności. Program ten ma na celu zachęcenie do aktywnego poszukiwania nowych rozwiązań dotyczących technologii produkcji, organizacji gospodarstw, organizacji zaopatrzenia gospodarstw w środki do produkcji, jak również organizacji zbytu płodów rolnych. Wymusza to podejmowanie wspólnych przedsięwzięć jako jedynych możliwych i skutecznych.

Opracowane we współpracy z doradcą ODR programy pracy Klubów uwzględniają zainteresowania i potrzeby społeczności lokalnej i mają na celu rozwijanie różnorodnych form wspólnych działań gospodarczych i wspólnych form współpracy, a zwłaszcza wspólnego użytkowania maszyn rolniczych, organizacji mieszalni pasz, punktów zaopatrzenia w środki produkcji, wspólnych odstaw produktów rolnych, rozwoju alternatywnych źródeł dochodu.

Na rzecz estetyzacji wsi i włączenia się w lokalne inicjatywy organizowane są przy udziale Klubów takie prace jak zakładanie wodociągów na wsi, telefoniczacja, kanalizacja, melioracja, budowa dróg itd.

Pierwszy rok istnienia Klubów dowiódł słuszności przyjętych założeń programowych. Istnieje kilkanaście Klubów Rolnika o bardzo ożywionej działalności we wszystkich kierunkach. W pozostałych zaawansowanie jest zróżnicowane, przy czym najbardziej rozwinięta jest działalność szkoleniowa i gospodarcza. W Klubach podejmujących produkcję specjalistyczną przewidziano poszerzenie doradztwa technologicznego z wykorzystaniem form i metod stosowanych w doradztwie. Praca doradcy z rolnikami w Klubach nie ma ograniczenia czasowego. Opiekę nad Klubami doradcy prowadzą w ramach zakresu czynności a jedynie najlepsi honorowani są nagrodami w formie wyjazdów zagranicznych lub nagród rzeczowych.

Działalność Klubów oparta jest o wypracowane środki własne lub pochodzące z dotacji na zadania zlecone. Przewiduje się dalszą organizację Klubów Rolnika.

W latach 1967-1982 na stanowisku inspektora doradcy Rejonowego Rolniczego Zakładu Doświadczalnego w Sielinku opiekowałem się dwoma Zespołami Młodego Rolnika. Równocześnie pod patronatem Akademii Rolniczej w Poznaniu prowadziłem badania nad wynikami pracy pedagogicznej wśród młodych rolników. Efekty pracy z młodymi rolnikami głównie absolwentami szkół rolniczych były duże. Przykład tamtych lat skłonił pracowników Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Marszewie do organizacji Klubów Rolnika w nowych już warunkach społeczno-gospodarczych kraju.

BARBARA SZABLEWSKA
*Ośrodek Doradztwa Rolniczego
w Lesznie*

ZAŁOŻENIA DZIAŁALNOŚCI KLUBÓW 4-H⁽¹⁾

Motto 4-H

„Dobre zmienić w lepsze”

● Co to jest 4-H?

4-H jest programem edukacyjnym organizacji młodych ludzi w wieku 8-19 lat, powstałym w USA dla Służb Doradztwa Rolniczego, w początkach naszego stulecia. Kluby 4-H są jedną z najstarszych organizacji młodzieżowych w USA. Obecnie działają już w około 100 krajach.

W Polsce program ten rozpropagowano w ramach Polsko - Amerykańskiego Programu Doradztwa Rolniczego. Pierwszym Ośrodkiem Doradztwa Rolniczego, z pomocą którego program Klubów 4-H wprowadzono był ODR w Lesznie.

Program edukacyjny 4-H, prowadzony jako zajęcie dodatkowe po ukończeniu lekcji w szkole, pozwala młodym ludziom rozwijać postawy, oceny i umiejętności, które uczynią ich pożytecznymi, porządnymi członkami demokratycznego społeczeństwa. Celem 4-H jest dostarczanie możliwości młodym ludziom do rozwijania ich najwyższych potencjalnych możliwości przywódczych i obywatelskich. Program 4-H pomaga dzieciom rozwijać poczucie tożsamości i samodzielność, sprzyja też kształceniu ogólnych umiejętności praktycznych. Jest to nauka przez działanie, związane z wykonywaniem różnych zadań. W trakcie ich realizacji dzieci zdobywają nowych przyjaciół, uczą się pracy w grupie zarówno z rówieśnikami, jak i z dorosłymi. Program 4-H zapewnia dzieciom okazję do wystąpień publicznych i prezentacji efektów swojej pracy, co sprzyja rozwijaniu pewności siebie i wiary we własne siły.

4-H umożliwia chłopcom i dziewczynkom:

- docenić wartość i godność pracy
- nabyć wiedzę i umiejętności
- rozwinąć postawy i zdolności do wspólnej pracy
- nauczyć się akceptować i ponosić odpowiedzialność.

(1) Podajemy podstawowe założenia działalności Klubów 4-H a także w kolejnym artykule przedstawiamy działalność ODR Leszno w propagowaniu idei Klubów 4-H w woj. leszczyńskim w latach 1992-1994. Sprawozdanie wzbogacono doświadczeniami z pobytu w USA członka Klubu 4-H, 14 letniej Marleny Bąk.

Projekty, działalność klubu i spotkania klubu są pewnymi środkami stosowanymi przez liderów - ochotników, aby pomóc młodzieży osiągnąć ich cele. Młodzi ludzie wybierają swoich własnych urzędników - władze klubu (prezydenta, wiceprezydenta, sekretarza - skarbnika), odbywają regularne spotkania oraz uczą się poprzez wykonywanie pod przewodnictwem lokalnych liderów 4-H.

- Symbolem 4-H jest czterolistna koniczyna z białą literą H na każdym liście. Zielona 4-listna koniczyna symbolizuje młodość, życie, dorastanie. Białego H na listkach to czystość, nadzieja.

Nazwa programu pochodzi od słów angielskich zaczynających się na H:

- **hands** - ręce
- **head** - głowa
- **health** - zdrowie
- **heart** - serce

Słowa te stanowią podstawę ślubowania:

„Zobowiązuję moją głowę do przejrzystego myślenia

Moje serce do większej lojalności

Moje ręce do lepszej służby

Moje zdrowie do lepszego życia

Dla mojego klubu, mojej społeczności, mojego kraju i mojego świata”

- Program zawiera wskazówki do całorocznej działalności i imprez Klubu 4-H. Poprzez odkrywanie potrzeb i zainteresowań osób, poszukiwanie sposobów spełniania ich oczekiwań, stawianie sobie celów i wybieranie sposobów ich osiągnięcia członkowie stają się częścią ciągłego procesu edukacyjnego. Wcześniej planowany program zapewnia poczucie bezpieczeństwa, sprawia, że spotkania stają się bardziej interesujące, zachęca każdego członka do aktywnego udziału, zapewnia różnorodność imprez odpowiednią dla właściwie wyważonego programu, pozwala dogodnie gospodarować czasem spotkań, zapewnia członkom i liderom czas potrzebny na przygotowanie imprez, pozwala rodzinom na wcześniejsze plany związane z imprezami 4-H, zachęca członków do wyznaczania sobie celów, sprzyja budowaniu lojalności i ułatwia pracę liderów.
- Projekt to podstawowe pojęcie w realizacji programów 4-H. Dzięki jego realizacji członkowie zdobywają doświadczenie w realnych życiowych sytuacjach. Nauka poprzez działanie to doskonały sposób nauczania, a projekt

4-H uczy zarówno „jak” i „dlaczego”. Projekt powinien mobilizować członków do dawania z siebie wszystkiego.

- Kluby 4-H: projektowe i gminne
 - *klub projektowy*: koncentruje się na jednym projekcie, w którym wszyscy członkowie biorą aktywny udział.
 - *klub gminny*: obejmuje jedną lub więcej grup projektowych.
- Lider 4-H - ochotnik pracuje z młodzieżą bezpośrednio i pośrednio. Pragnie pomóc młodym ludziom w nauce, a potem w zastosowaniu zdobytej wiedzy, sprawności, postaw i wartości w praktyce.
- Program 4-H jest programem kształcenia dzieci i młodzieży wywodzących się ze środowiska wiejskiego, realizowanym pod patronatem między innymi Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Lesznie. Oprócz doradców Ośrodka Doradztwa Rolniczego w programie 4-H mogą pomagać członkowie rodzin (rodzice), inni dorośli lub nastolatki, którzy ochotniczo wyrażają chęć pracy z dziećmi. Dziecko potrzebuje zainteresowania i pomocy rodziców przy pracy w Klubach 4-H. Pomoc może mieć różne formy np. należy:
 - poznać instruktorów prowadzących Klub
 - zainteresować się tym, co robi dziecko i jego Klub
 - pomóc dziecku przy wykonywaniu projektu. Pamiętać należy, aby niczego nie zrobić za dziecko!
 - pomóc dziecku i jego kolegom w dojazdach na spotkania Klubu lub inne imprezy związane z programem 4-H.

INFORMACJE

ANDRZEJ PIOTR WIATRAK
*Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
w Brwinowie*

WYNIKI BADAŃ I ICH UPOWSZECHNIANIE W PRAKTYCE ROLNICZEJ^(*)

Badania naukowe powinny być prowadzone zgodnie z zapotrzebowaniem praktyki rolniczej, a nie w oderwaniu od niej. Tymczasem na początku lat dziewięćdziesiątych wystąpiło pogorszenie współpracy między placówkami naukowymi a ośrodkami doradztwa i szkołami rolniczymi⁽¹⁾. Obserwuje się bowiem, że:

- wiele prac naukowych jest kończone na etapie rozwiązań teoretycznych, bez ich adaptacji w rolnictwie,
- prace badawcze są dublowane ze względu na rozproszenie środków na badania rolnicze, co w następstwie powoduje małe ich powiązanie ze sobą i nie zapewnia kompleksowości technologii produkcji,
- część jednostek naukowo-badawczych i pracowników nauki próbuje „zrobić” na placówkach upowszechniających wyniki badań w praktyce, to jest na ODR-ach i szkołach rolniczych, których środki na działalność są niedostateczne.

Na szczęście już od 1993 roku obserwuje się poprawę w tym zakresie i wiele placówek naukowo-badawczych jest zainteresowanych odnowieniem tej współpracy, a zwłaszcza przy prowadzeniu badań u rolników i wdrażaniu ich do praktyki rolniczej. Jednakże, aby współpraca taka dotyczyła chociaż większości badań, istnieje potrzeba stworzenia warunków powiązania badań naukowych z praktyką rolniczą.

(*) W celu poprawy i optymalizowania działań w tym zakresie Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie oraz Departament Nauki, Oświaty i Postępu Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej zorganizowały w Radzikowie w dniach 1-2 lutego 1994 roku konferencję poświęconą upowszechnianiu wyników badań rolniczych i ich zastosowaniu w praktyce. Celem tej konferencji było zapoznanie się z wynikami badań, które mogą być zastosowane w praktyce. Z tego też względu uczestnikami konferencji byli przedstawiciele instytutów branżowych resortu rolnictwa i innych resortów, uczelni rolniczych oraz Ośrodków Doradztwa Rolniczego (ODR-ów), którzy pracują z rolnikami oraz znają ich potrzeby odnośnie wykorzystania odmian roślin, ras zwierząt, nowych technologii itp. Niniejszy artykuł nawiązuje do zagadnień poruszonych w czasie konferencji.

Ideą przewodnią współpracy nauki z praktyką rolniczą powinno być zainteresowanie pracowników nauki efektami zastosowań ich wyników w praktyce rolniczej przez:

- uwzględnienie w ocenie dorobku wyników uzyskiwanych we współpracy z praktyką rolniczą,
- zachęty materialne osób (zespołów) podejmujących się rozwiązań zgłaszanych przez ośrodki doradztwa rolniczego i szkoły rolnicze.

Współpraca nauki z praktyką rolniczą powinna doprowadzić do powstania *systemu informacji rolniczej*, która może być zastosowana w praktyce. W systemie tym uczestniczyć powinny zarówno Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, jak instytuty branżowe i PAN zajmujące się gospodarką żywnościową, uczelnie, szkoły rolnicze i ośrodki doradztwa rolniczego.

Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - realizując politykę rolną i politykę rozwoju wsi - ma określone priorytety wobec edukacji i badań rolniczych. Z priorytetów tych wynikają kierunki finansowania badań rolniczych i ich wdrażania do praktyki. Rolą resortu rolnictwa w tym zakresie jest więc:

- ustalenie priorytetów badań rolniczych,
- zbieranie zapotrzebowania na badania ze strony praktyki rolniczej,
- ustalenie zasad finansowania i podziału środków finansowych,
- zawieranie umów z nauką na realizację określonych tematów badawczych.

Z kolei *ośrodki doradztwa rolniczego* zgłaszają problemy praktyki rolniczej, których rozwiązanie przekracza ich możliwości i które powinny być rozwiązane we współpracy z nauką. Zgłaszając zapotrzebowanie na badania ośrodki te ustalają własne priorytety badawcze oraz proponują wykonawców poszczególnych zadań. Jednocześnie oceniają możliwości wykorzystania wyników badań w doradztwie oraz uczestniczą (pomagają) w przeprowadzeniu badań u rolników (np. w doświadczalnictwie) i w ich upowszechnianiu. Podobne zapotrzebowanie na wyniki badań zgłaszają *szkoły rolnicze*.

Natomiast zadaniami *nauki* (instytutów, uczelni, zespołów badawczych itp.) są:

- realizacja badań dla potrzeb doradztwa i szkół rolniczych,
- przygotowanie wyników badań do potrzeb edukacji i praktyki rolniczej,
- udział we wdrażaniu wyników własnych badań,
- organizacja szkoleń z zakresu wdrażanych do praktyki badań.

Aby określony w ten sposób system badań i informacji rolniczej mógł sprawnie funkcjonować muszą być w pierwszej kolejności określone priorytety polityki rolnej, z których z kolei wynikają zadania wobec nauki, doradztwa i oświaty rolniczej. Następnie musi być określony system finansowania badań

rolniczych. Dotychczasowy system finansowania tych badań - głównie z *Komitetu Badań Naukowych*, a pomocniczo przez resort rolnictwa i inne resorty - nie zapewnia ich kompleksowości i powiązania ze sobą, co w rezultacie prowadzi do rozproszenia - o czym była już mowa - środków na badania i dublowania prac naukowych. W związku z tym istnieje potrzeba koordynacji tych badań i powołania jednostki zajmującej się taką pracą. Celowe byłoby powołanie *Komitetu Badań Rolniczych*, jednostki Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, który koordynowałby badania związane z gospodarką żywnościową i wsią (zgodnie z ustalonymi priorytetami polityki rolnej), albo też zapewnienie wpływu resortu na decyzje dotyczące kierunków badań rolniczych i rozdysponowania środków na ich realizację w *Komitecie Badań Naukowych*. Już obecnie resort ten ma pewien wpływ na badania poprzez *prace zamawiane* w KBN, ale chodziłoby o zwiększenie jego oddziaływania na badania służące rolnictwu, za którego wyniki produkcyjno-ekonomiczne odpowiada.

Kolejna sprawa to organizacja systemu informacji rolniczej dla potrzeb badań rolniczych, obsługa tego systemu, zgłaszanie potrzeb badań i szkoleń dla jednostek naukowo-badawczych itp. Odpowiedzialność za te zagadnienia spoczywa na Ministerstwie Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, ale resort może zlecić ich realizację jednostce podległej, która współpracuje z programami edukacyjnymi dla wsi i z praktyką gospodarczą. Placówką taką w Polsce jest *Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie*, zajmujące się badaniami potrzeb, oceną i tworzeniem programów w zakresie szkolnej i pozaszkolnej oświaty rolniczej (łącznie z doradztwem).

Stworzenie systemu informacji rolniczej dla powiązania badań rolniczych z praktyką spełniać powinno różne funkcje, wzajemnie ze sobą powiązane. Wśród podstawowych funkcji takiego systemu można wyróżnić następujące:

1. **Funkcje strategiczne** - wynikające z zasad realizowanej polityki i ustalające kierunki badań wynikające z priorytetów polityki rolnej;
2. **Funkcje usługowe** - praca placówek naukowo-badawczych i podejmowania badań na rzecz praktyki rolniczej;
3. **Funkcje promocyjne** - upowszechniania i promocji wyników badań naukowych w praktyce;
4. **Funkcje integracyjne** - integrowanie badań rolniczych i powiązania zespołów badawczych z różnych placówek dla rozwiązania określonego problemu.

Korzyści ze stworzenia takiego systemu informacji rolniczej są dla wszystkich, którzy będą w nim uczestniczyli. Chodzi więc o zainteresowanie i współpracę w tworzeniu takiego systemu, systemu całościowo ujmującego badania rolnicze. W związku z tym baza informacyjna badań i upowszechniania ich w praktyce powinna spełniać następujące postulaty:

- *całościowego ujęcia gospodarki żywnościowej,*
- *kompleksowości i integralności,*
- *optymalności,*
- *koordynacji.*

Zapewnienie tych postulatów jest niezbędne dla prawidłowego funkcjonowania systemu upowszechniania wyników badań do praktyki rolniczej. Uwzględnić należy bowiem, że cała działalność człowieka zależy od informacji zebranych i przetworzonych. Są one wykorzystywane do ustawicznego sterowania zachowania się ludzi i prowadzonej przez nich działalności, co w konsekwencji prowadzi do odpowiedniego ukierunkowania produkcji, charakteru aktywności itp. W związku z tym ważne znaczenie ma spełnienie omówionych postulatów oraz sposób ich przekazania, odpowiedniego ich kodowania i przygotowania do upowszechnienia.

Zagadnienia omawiane w niniejszym opracowaniu znalazły odzwierciedlenie w dyskusji na wspomnianej konferencji. W czasie dwudniowych obrad przedstawiciele placówek naukowo-badawczych przedstawili wyniki prac naukowych, które mogą być zastosowane w praktyce w gospodarce żywnościowej wraz z propozycją współpracy z ODR-ami, szkoleń, upowszechnianiu informacji oraz jej zastosowaniu itp. Jednocześnie dyrektorzy ODR-ów i Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie przedstawili oczekiwania w tym zakresie. Z prezentowanych referatów i dyskusji wynika, że jest potrzeba stworzenia i funkcjonowania systemu informacji rolniczej, systemu ułatwiającego prace i współdziałanie w celu wdrożenia postępu w gospodarce żywnościowej. *Celem głównym zarówno placówek naukowo-badawczych zajmujących się gospodarką żywnościową jak i ośrodków doradztwa rolniczego, jest bowiem wdrażanie postępu rolniczego.* Podobnie proces ten przebiega w szkołach rolniczych.

Z prezentowanych wystąpień wynika wiele wniosków, które powinny być realizowane przy budowie systemu informacji rolniczej o wynikach badań naukowych i ich wdrażania w praktyce rolniczej. Najważniejsze wnioski zgłoszone w czasie konferencji to:

1. Potrzeba stworzenia takiego systemu wraz z zapewnieniem środków na jego funkcjonowanie i stworzenia warunków do optymalizowania działań w tym zakresie;

2. Współpraca placówek naukowo-badawczych w zakresie kompleksowego zbadania określonego zjawiska (np. produkcji pasz dla zwierząt);
3. Regionalizacja wdrożeń badań naukowych, regionalizacja wynikająca z przestrzennego zróżnicowania warunków produkcji rolniczej, kierunków produkcji rolniczej, obszarów wiejskich i stopnia ich zagospodarowania;
4. Współpraca placówek naukowo-badawczych z ODR-ami, na terenie których pragną one wdrażać nową technologię i upowszechniać ją;
5. Pomoc ODR-ów w przeprowadzaniu badań terenowych;
6. Ścisłejsze powiązanie doradztwa rolniczego z przetwórstwem spożywczym i upowszechnianie jego na wsi.

Z kolei główne tematy badawcze jakie powinny być rozwiązywane obecnie przez instytuty i uczelnie są - jak wynika z bieżącej pracy ODR-ów - następujące:

1. Ekonomia i organizacja gospodarstw rolniczych wraz z uwarunkowaniami rynkowymi,
2. Pasje dla zwierząt i ich żywienie,
3. Nowe odmiany roślin,
4. Ekologia w rolnictwie z elementami ochrony środowiska,
5. Wielofunkcyjny rozwój wsi.

EDWARD MATUSZAK
*Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
Oddział w Poznaniu*

SYSTEM INFORMACJI ROLNICZEJ

Przechodzenie do gospodarki rynkowej wymaga tworzenia wielu rozwiązań, których brak w poprzednim systemie gospodarczym był mniej odczuwalny. Jednym z nich jest system informacji rolniczej. Brak kompleksowego systemu informacji rolniczej odczuwany jest od początku wchodzenia w gospodarkę rynkową na różnych szczeblach podejmowania decyzji począwszy od producentów rolnych, a kończąc na gremiach decydenckich określających ekonomiczne parametry funkcjonowania rolnictwa i gospodarki żywnościowej. Sytuację pogorszyła likwidacja struktur pionowych w wielu dziedzinach rolnictwa, które poprzednio gromadziły informacje w zakresie szeroko rozumianej sytuacji rynkowej.

Spośród instytucji, które podjęły próby tworzenia częściowych rozwiązań w dziedzinie informacji rolniczej wymienić trzeba między innymi: Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej, Państwową Inspekcję Skupu i Przetwórstwa Artykułów Rolnych, Polsko-Amerykański Program Informacji Rynkowej i Standaryzacji, Ośrodki Doradztwa Rolniczego, a w ostatnich latach źródłem informacji rynkowej stały się również tworzące się giełdy produktów rolnych.

Ośrodki Doradztwa Rolniczego od samego początku powstania systemu informacji dla potrzeb rolnictwa aktywnie uczestniczą w jego tworzeniu. Tworzą lokalne zbiory informacji obejmujące najczęściej swoim zasięgiem obszar województwa, a także dostarczają informacji gromadzonych, przetwarzanych i publikowanych przez IERiGŻ oraz Polsko-Amerykański Program Informacji Rynkowej i Standaryzacji. Od dłuższego czasu - z udziałem Ośrodków Doradztwa Rolniczego - toczy się dyskusja dotycząca utworzenia systemu informacji rolniczej; jego zakresu merytorycznego, metod gromadzenia i przetwarzania informacji, źródeł informacji oraz rozwiązań techniczno - organizacyjnych zapewniających szybkie przetwarzanie i przepływ informacji⁽¹⁾. Zagadnienia te były również przedmiotem dyskusji w trakcie konferencji dyrektorów Ośrodków Doradztwa Rolniczego zorganizowanej w dniach 7-9.06.1994 r. w IUNG w Puławach przez Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz Polsko-Amerykański Program Doradztwa Rolniczego.

Wprowadzeniem do dyskusji były następujące referaty:

1. System informacji rolniczej w USA - Jim Richardson i Gary Sheppard - doradcy z Polsko-Amerykańskiego Programu Doradztwa Rolniczego.

(1) W dniach 1-2.12.1993 r. konferencja nt. „Stan i kierunki rozwoju systemu rolniczej informacji rynkowej” odbyła się w ODR w Minikowie.

2. Współpraca ODR z Polsko-Amerykańskim Programem Informacji Rynkowej i Standaryzacji - Iwona Nurzyńska
3. Plany MRiGŻ w zakresie infrastruktury technicznej systemu informacji rynkowej - Agnieszka Boboli - doradca Ministra Rolnictwa i Gosp. Żywnościowej.
4. Zasady funkcjonowania towarowej giełdy rolniczej i możliwości współpracy Giełdy Poznańskiej z ODR - Michał Jerzak - prezes Zarządu Giełdy Poznańskiej.
5. System informacji naukowej tworzony przez CBR - Krystyna Kocznorowska

Przeprowadzona następnie dyskusja grupowa dotyczyła następujących zagadnień:

1. Jakie informacje z zakresu rolnictwa mogą i powinny być gromadzone w ODR?
2. Z jakich źródeł informacji ODR chciałaby korzystać?
3. Niezbędne działania dla tworzenia systemu informacji rolniczej.
4. Jaką rolę dla ODR widzą dyrektorzy ODR w procesie tworzenia rolniczych giełd towarowych?

W trakcie dyskusji wysunięto wiele propozycji i uwag, które mogą być wykorzystane w tworzeniu informacji w rolnictwie. Poniżej zamieszczone odpowiedzi - z konieczności w sposób syntetyczny - uszeregowane zostały w kolejności malejącej ważności⁽²⁾.

Ad. 1.

1. Informacje rynkowe dotyczące aktualnych cen, popytu, podaży oraz prognoz dla produktów rolniczych i środków produkcji.
2. Informacje o społeczno-ekonomicznych uwarunkowaniach produkcji (kredyty, ubezpieczenia, podatki, przepisy prawne).
3. Informacje o zakładach przetwórczych, handlowych, usługowych, firmach organizujących wystawy i promocje, reprezentantach kapitału zagranicznego.
4. Informacje dotyczące gospodarstw (koszty produkcji, nakłady, dochody).
5. Programy rozwoju regionalnego.

(2) Szczegółowe informacje z konferencji zamieszczone będą w materiałach konferencyjnych.

6. Informacje o wynikach zakończonych prac badawczych przeznaczonych do upowszechniania i szkoleniach.

7. Informacje statystyczne o gospodarstwach w województwie.

Łącznie zgłoszonych zostało 20 „kategorii” informacji.

Ad. 2.

Wymieniono następujące najważniejsze źródła informacji:

1. Ministerstwo Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej
2. Agencje rządowe (ARR, ARiMR, AWRSP, PISiPAK itp)
3. Giełdy rolne i targowiska
4. Urząd Statystyczny
5. Jednostki badawczo - rozwojowe resortu rolnictwa, AR, CBR
6. Własne bazy danych.

Ad. 3.

1. Ujednolicenie (unifikacja) sprzętu komputerowego, oprogramowania, technik gromadzenia informacji i przetwarzania informacji.
2. Wyposażenie poszczególnych ODR w niezbędne środki techniczne - stworzenie właściwej infrastruktury technicznej w celu szybkiego przekazywania informacji.
3. Przeszkolenie doradców szczególnie w zakresie gromadzenia danych i przetwarzania informacji.
4. Opracowanie systemu upowszechniania informacji - dystrybucji informacji.
5. Wyodrębnienie centrum (jednostki koordynującej) w zakresie gromadzenia i przetwarzania informacji.
6. Utrzymywanie kontaktu z placówkami naukowo-badawczymi.

Ad. 4.

1. Edukacyjna działalność ODR dotycząca giełdowego obrotu produktami rolnymi.
2. Upowszechnianie jakościowych standardów giełdowych.
3. Wsparcie techniczne dla organizowanych biur maklerskich.

4. Gromadzenie informacji dotyczącej przewidywanej sprzedaży produktów rolnych poprzez giełdę.

Po zakończonej dyskusji dyrektorzy ODR Wrocław, Bratoszewice i Minikowo prezentowali dotychczasowe doświadczenia dotyczące zakresu zbieranych informacji, sposobu gromadzenia, przetwarzania oraz sposobów i środków przekazywania informacji rolnikom i innym zainteresowanym osobom, przedsiębiorstwom i instytucjom.

KATHY LYNCH

Agricultural Cooperative Development International
w Warszawie

AGRICULTURAL COOPERATIVE DEVELOPMENT INTERNATIONAL - ACDI

ACDI jest bezdochodową organizacją spółdzielczą oferującą szkolenia z zakresu prowadzenia i rozwijania działalności w rolnictwie i jego otoczeniu oraz świadczącą pomoc specjalistyczną (np. w dziedzinie zarządzania). Powołana została w 1963 roku przez przodujące spółdzielnie rolnicze i organizacje rolników, działające na terenie USA. Celem działalności ACDI jest wyjście naprzeciw potrzebom spółdzielni rolniczych, systemu finansowania rolnictwa, sprawom agrobiznesu oraz wspomaganie agencji rządowych w rozwijających się krajach.

W Polsce ACDI realizuje dwa programy: „ACDI / Program Szkolenia w Agrobiznesie” i „ACDI / Program Rozwoju Banków Spółdzielczych”.

Celem „Programu Szkolenia w Agrobiznesie” jest organizowanie szkoleń, które pomogą ludziom związanym z rolnictwem podnieść ich kwalifikacje z zakresu szeroko rozumianego zarządzania i przedsiębiorczości, aby lepiej przygotować ich do prowadzenia działalności gospodarczej w warunkach gospodarki rynkowej. „Program Szkolenia w Agrobiznesie” jest finansowany przez Amerykańską Agencję na Rzecz Rozwoju Międzynarodowego (US AID).

„Program Rozwoju Banków Spółdzielczych” ma na celu pomoc bankom spółdzielczym w restrukturyzacji, w wyszkoleniu specjalistów kadry kierowniczej i personelu banków spółdzielczych dla obsługi finansowej rolnictwa i jego otoczenia.

Programy szkoleniowe prowadzone w USA.

Od momentu rozpoczęcia swej działalności w Polsce, we wrześniu 1991 r., ACDI przeszkoliło 63 osoby zajmujące się agrobiznesem, doradców rolnych i polityków. Osoby te brały udział w krótkoterminowych szkoleniach w Stanach Zjednoczonych poświęconych takim zagadnieniom jak: zarządzanie w agrobiznesie, prawo spółdzielcze i edukacja spółdzielcza, mleczarstwo, drobiarstwo oraz przetwórstwo i przechowywanie ziemniaka.

„Program Szkoleń w Agrobiznesie” sfinansował i pomógł w koordynacji krótkoterminowych szkoleń organizowanych przez „ACDI / Program Rozwoju Banków Spółdzielczych”, dla 55 prezesów banków spółdzielczych, dyrektorów, urzędników kredytowych i członków Krajowego Związku Banków Spółdzielczych. Szkolenie dotyczyło następujących zagadnień: przyznawanie i nad-

zorowanie kredytów, obowiązki członków Rady Nadzorczej, zarządzanie kadrami, marketing, planowanie i analiza sytuacji finansowej. Od listopada 1993 ACDI sfinansowało szkolenie dla 36 bankowców w ramach programu „Bankier dla Bankiera”. Program ten zorganizowany został wspólnie przez „ACDI / Program Szkolenia w Agrobiznesie” i „ACDI / Program Rozwoju Banków Spółdzielczych” oraz amerykańską organizację Ochothnicy na Rzecz Pomocy Spółdzielniom Za Granicą (VOCA). W ramach programu „Bankier dla Bankiera” VOCA zapewnia specjalistów ds. bankowości spółdzielczej, którzy współpracują z polskimi bankami spółdzielczymi wybranymi przez ACDI, natomiast „ACDI / Program Szkoleń w Agrobiznesie” wysyła polskich bankowców do USA, gdzie biorą oni udział w szkoleniu dotyczącym wyżej wspomnianych zagadnień. W pozostałej części bieżącego roku finansowego, ACDI organizuje w Stanach szkolenia dla trzech grup:

1. Szkolenie poświęcone zarządzaniu w agrobiznesie i marketingowi oraz szkolenie branżowe dla grupy 12 kobiet zajmujących się przetwórstwem owoców i warzyw, przetwórstwem mięsa i piekarnictwem;
2. Szkolenie na temat uprawy truskawek i zarządzania dla sześciu producentów truskawek i kierownika;
3. Wyjazd poświęcony zapoznaniu się z systemem przechowywania zboża w autoryzowanych magazynach zbożowych w Stanach Zjednoczonych; w szkoleniu tym weźmie udział ośmiu specjalistów z dziedziny rolnictwa i polityków.

Programy szkoleniowe prowadzone w Polsce.

W pierwszym roku istnienia Programu w Polsce (wrzesień 1991 - lipiec 1992) firma Land O'Lakes na zlecenie ACDI przeprowadziła kursy szkoleniowe z dziedziny mleczarstwa (25 uczestników), marketingu owoców i warzyw (25 uczestników), podstaw i zasad działania spółdzielni rolniczych (45 uczestników), zarządzania agrobiznesem (43 uczestników) oraz szkolenia instruktorów dla doradców rolniczych (45 uczestników).

W roku finansowym 1992-1993 ACDI zaczęło koncentrować swoją działalność na prowadzeniu kursów na temat spółdzielczości rolniczej. Przy pomocy amerykańskich specjalistów ds. spółdzielczości opracowane zostały kursy pt. „Jak organizować spółdzielnię rolniczą” i „Jak być efektywnym członkiem Rady Nadzorczej spółdzielni rolniczej”. W kursach tych wzięło udział około 300 rolników, pracowników i członków spółdzielni oraz doradców rolniczych.

Aby przekazać umiejętności niezbędne do prowadzenia tego typu kursów w Polsce ACDI, we współpracy z ośmioma Ośrodkami Doradztwa Rolniczego, (Olsztyn, Bielice, Siedlce, Sandomierz, Sitno, Nawojowa, Modliszewice i Ostro-

łęka) i Rejonowym Ośrodkiem Usług Spółdzielczych w Olsztynie wprowadziło plan szkoleń. We wrześniu 1993 ACDI przeprowadziło dwutygodniowe Szkolenie Instruktorów. Uczestniczyło w nim 24 doradców (po trzech z każdego z wymienionych ośrodków), którzy poznali metody szkolenia dorosłych przy wykorzystaniu uczenia się przez doświadczenie oraz sposoby prowadzenia kursów spółdzielczych dla rolników.

Po zakończeniu szkolenia instruktorów wykładowcy z ODR i ROUS, przy pomocy amerykańskiego specjalisty, przeszkolili w terminie listopad 1993 - luty 1994 około dwustu rolników. W lutym 1994 wykładowcy ci uczestniczyli w uzupełniającym szkoleniu zorganizowanym przez ACDI, podczas którego przygotowali „Podręcznik Instruktor” do kursów spółdzielczych. W „Podręczniku Instruktor” opisane zostały metody prowadzenia zajęć, z którymi wykładowcy zapoznali się podczas szkoleń instruktorów i przetestowali w trakcie prowadzonych przez siebie szkoleń spółdzielczych.

W marcu 1994 instruktorzy ODR i ROUS przeprowadzili kolejną serię kursów spółdzielczych, tym razem już bez pomocy amerykańskiego doradcy. Kursy odbyły się w ośmiu wspomnianych regionach i wzięło w nich udział łącznie około 200 rolników. W kwietniu 1994 w Warszawie odbyło się spotkanie instruktorów ODR i ROUS, na którym zaplanowano dalszą część kursów spółdzielczych.

Działalność ACDI w latach 1994 - 1995. Zakres działań w programie „ACDI / Program Szkoleń w Agrobiznesie”.

Programy szkoleniowe prowadzone w USA.

Uczestnicy krótkoterminowych programów szkoleniowych w USA będą wybierani we współpracy z organizacją Ochotnicy na Rzecz Pomocy Spółdzielniom Za Granicą (VOCA). Kandydaci na szkolenie zgłaszani będą przez pracujących w terenie przedstawicieli VOCA, a ich kwalifikacją zajmować się będą pracownicy ACDI i VOCA w Warszawie.

Organizowane przez ACDI programy mają na celu zaprezentowanie generalnej linii amerykańskiego rolnictwa, jak również bardziej szczegółowe zapoznanie uczestników szkolenia z wybranymi sektorami rolnictwa i agrobiznesu. Wybrane osoby uczestniczyć będą w programach poświęconych głównie przetwórstwu żywności. Proponowana tematyka programów obejmuje: przetwórstwo owoców i warzyw, przetwórstwo mięsa i drobiu oraz przetwórstwo ziemniaków i zbóż. W zakres szkoleń włączone również będą, w zależności od specyficznych potrzeb uczestników, zagadnienia z dziedziny marketingu, spółdzielczości rolniczej, zarządzania finansami itp. Ponadto programy szkoleniowe w USA mogą być poświęcone także innym zagadnieniom uznanym za niezbędne dla rozwoju polskiego rolnictwa i agrobiznesu.

wdrażania programu kursów spółdzielczych, w ich działalności edukacyjnej. W kwietniu 1994 ODR w Bielicach i ODR w Nawojowej stały się Centrami Szkoleń Spółdzielczych. Są one odpowiedzialne za koordynację następujących działań:

1. Prowadzenie szkoleń instruktorów dla doradców ODR z innych regionów;
2. Prowadzenie kursów spółdzielczych dla rolników. Centra Szkoleń korzystać będą z grupy przeszkolonych przez ACDI doradców ODR i ROUS. Doradcy ci planują założenie Stowarzyszenia Instruktorów, pomocnego przy wymianie informacji i rozszerzeniu działalności szkoleniowej Centrów. Stowarzyszenie Instruktorów stanowiłoby także grupę nacisku starającą się o uzyskanie dodatkowego wsparcia finansowego niezbędnego do kontynuowania działalności Centrów Szkoleniowych.

W trakcie kwietniowego spotkania instruktorzy z pierwszej grupy ośmiu ODR-ów i ROUS wybrali sąsiednie ODR-y, które wezmą udział w następnej serii kursów dla instruktorów i rolników. Kursy te będą koordynowane przez Centra Szkoleniowe. We wrześniu 1994 w szkoleniu instruktorów weźmie udział po trzech doradców z następujących regionów: Suwałki, Biała Podlaska, Lublin, Chełm, Płock, Krosno, Radom i Łomża. W miesiącach zimowych, w każdym z nowych regionów, odbędą się kursy spółdzielcze dla rolników. Kursy te prowadzone będą przez nowo przeszkolonych doradców i instruktora z pierwszej grupy.

ACDI pokryje koszty zakwaterowania i wyżywienia uczestników szkolenia i wykładowców, druku materiałów szkoleniowych oraz zapłaci za wynajem sali wykładowej. Natomiast Ośrodki Doradztwa Rolniczego udostępnią swoich wykładowców.

W celu uzyskania dodatkowych informacji prosimy o kontakt z:

Kathy Lynch, Przedstawicielem w Polsce lub Dorotą Kobylińską,
Asystentem ds. Szkoleń lub Wandą Krzemińską, Asystentem ds. Szkoleń

ACDI Warszawa, 00-054 Warszawa
ul. Jasna 26 p. 301
tel: 26-39-13, 27-96-31 fax: (22) 26-51-42

IRENEUSZ BARTKOWIAK, ELŻBIETA KMITA
Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
w Krakowie

I OGÓLNOPOLSKIE TARGI AGROTURYSTYCZNE AGROTUR'94

Funkcjonowanie współczesnej gospodarki rynkowej jest nierozzerwalnie związane z instytucją targów, jedną z najstarszych sposobów formowania rynku. Targi ułatwiają efektywną wymianę towarów, usług, nowoczesnej myśli oraz współpracę gospodarczą z zagranicą.

Wśród licznych dziedzin działalności gospodarczej człowieka coraz większego znaczenia nabierać zaczyna turystyka. Tendencje światowe wskazują, że coraz silniej rozwijają się alternatywne formy turystyki - turystyka świadoma, ekologiczna, wiejska, agroturystyka. Podobnie jak przemysł turystyczny - turystyka wiejska podlega prawom rynku. Konkurencja wymusza wysoką jakość usług świadczonych przez społeczność wiejskie oraz ich profesjonalną promocję. Agroturystyka ma swoje trwałe miejsce na największych międzynarodowych targach turystycznych między innymi w Berlinie i Madrycie. Oferta agroturystyczna jest też prezentowana przy okazji krajowych i międzynarodowych targów rolniczych np. Grüne Woche w Berlinie.

Na imprezy międzynarodowe tak wysokiej rangi oraz na krajowe targi turystyczne czy rolnicze trafiają również katalogi oferty wypoczynku w polskich gospodarstwach rolnych. Prezentowane jednak w rozproszeniu, bez właściwej tej formie turystyki oprawy plastycznej nie eksponują dość wyraźnie walorów polskiej wsi, giną przytłoczone ofertą turystyki masowej.

Potrzeba szerokiej promocji idei agroturystyki oraz konkretnych ofert poszczególnych gospodarstw skłoniła do organizacji I Ogólnopolskich Targów Agroturystycznych. Inicjatywę tę podjęły Krakowski Oddział Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie, Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Potoku Złotym i Związek Gmin Jurańskich przy poparciu Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej oraz Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki.

Targi odbędą się w dniach 2 - 4 września br. w Częstochowie jako impreza towarzysząca tradycyjnym Dożynkom Jasnogórskim. Celem Targów jest stworzenie wspólnego forum dla różnych instytucji i organizacji zajmujących się przygotowaniem, promocją i sprzedażą oferty turystycznej polskich gospodarstw rolnych, przegląd ich dotychczasowych osiągnięć, nawiązanie wzajemnych kontaktów i zjednoczenie rozproszonych aktualnie działań w tym zakresie. Targi mają służyć także ugruntowaniu pozycji agroturystyki w krajobrazie gospodar-

czym polskiej wsi, a poprzez towarzyszącą wszelkim imprezom targowym atmosferę współzawodnictwa stymulować jego jakość.

Swą rolę edukacyjną Targi mają spełnić poprzez wystawę agroturystyczną przygotowaną wspólnie przez Ośrodki Doradztwa Rolniczego z całego kraju, cykl wykładów oraz poradnictwo fachowe.

Organizatorzy mają nadzieję, że Targi rozpoczną drogę profesjonalnej promocji w kraju i za granicą polskiego, specyficznego i wysokiej klasy produktu agroturystycznego oraz, że będą kontynuowane w przyszłości.

Wszelkich informacji udzielają:

Ireneusz Bartkowiak, Elżbieta Kmita

Biuro Organizacyjne I Ogólnopolskich Targów
Agroturystycznych AGROTUR'94:

Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
ul. Meiselsa 1
31-063 Kraków
tel. 12/22 73 58, 12/22 74 50, fax 12/22 47 23

NOWOŚCI WYDAWNICZE

Grundlagen der Kommunikation in der Beratung (Podstawy komunikowania się w doradztwie). H. Boland, Wissenschaftlicher Fachverlag, Giessen 1993, ss. 167 stron

Zgodę na tłumaczenie tej książki i jej wykorzystanie w doradztwie i szkolnictwie rolniczym otrzymało Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie od wydawcy niemieckiego. Tłumaczenie będzie dostępne w IV kwartale br. Autor - profesor Uniwersytetu w Giessen - prowadzący zajęcia z doradztwa rolniczego opisuje w niej:

- socjologiczne i psychologiczne podstawy komunikacji interpersonalnej,
- warunki skutecznego komunikowania się ludzi,
- modele komunikowania się w procesie doradczym,
- komunikację i procesy zachodzące w grupie,
- planowanie i organizację pracy grupowej w doradztwie,
- wykorzystanie środków komunikacji masowej w doradztwie.

Książkę polecamy doradcom i studentom.

Rozwój przedsiębiorczości na terenach wiejskich. SGGW, Warszawa 1993, ss.140

Opracowanie zawiera skróty referatów i głosy w dyskusji z konferencji "Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich", która odbyła się w dniach 7-8 października 1993 roku.

Konferencja ta była podsumowaniem tematu badawczego pt.: "Regionalny program żywienia przedsiębiorczości na wsi i w rolnictwie", zrealizowanego pod kierownictwem prof. dr hab. Katarzyny Duczkowskiej - Małysz, przy wsparciu finansowym Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej. W opracowaniu zaprezentowano wyniki badań nad regionalnymi programami żywienia przedsiębiorczości i wiele przykładów udanych inicjatyw, dzięki którym powstały nowe miejsca pracy, zmodernizowano infrastrukturę wiejską, stworzono nowe źródła dochodów.

W dyskusji (opracowanie zawiera 26 wypowiedzi) wskazano na bariery będące hamulcem rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, jak również przedstawiono efekty osiągane przez poszczególne firmy czy samorządy.

Agroturyzm a rozwój wsi. Wprowadzenie do rozwijania przedsięwzięć agroturystycznych. - Rural Development Through Agri-Tourism. A guide to developing an agri-tourism enterprise. Praca zbiorowa. Tłumaczenie z języka angielskiego E.Kmita. CDiEwR O/Kraków, Kraków 1993, ss.124

Opracowanie, kolejne z serii zeszytów wydawnictw technicznych REUR, zostało wydane za zgodą FAO Regional Office For Europe w Rzymie. Jest wynikiem międzynarodowych warsztatów szkoleniowych nt. "Rozwoju wsi poprzez agroturyzm" z udziałem osób z 14 krajów Europy. Celem warsztatów było nauczenie uczestników jak upowszechniać wśród ludności wiejskiej, w ich rodzinnych krajach, znaczenie agroturyzmu dla ekonomicznego rozwoju terenów wiejskich. Prezentowana publikacja zawiera w ośmiu rozdziałach owoce wspólnej pracy i wykłady prezentowane na warsztatach. Może być używana jako przewodnik "krok po kroku" przez rolników, liderów grup i inne osoby zainteresowane rozwojem agroturyzmu lub rozwojem społeczności wiejskiej poprzez agroturyzm.

Organizacyjne i hodowlane zasady zakładania lasu na gruntach porolnych. H. Szramka, CDiEwR-O/Poznań, Poznań 1994.ss.32

Poradnik przeznaczony jest dla kadry doradczej ośrodków doradztwa rolniczego, rolników. Zawiera podstawowe informacje z zakresu organizacyjnych i hodowlanych zasad zakładania lasów na gruntach porolnych, w tym wymagane procedury formalno-prawne związane z urządzeniem lasu, wymagań glebowych i siedliskowych oraz zakładania świerkowych plantacji choinek.

Informator o wynikach badań naukowych przeznaczonych do upowszechniania:

produkcja roślinna, A.Pabich, ss.176,
produkcja zwierzęca, A.Pabich, ss.103,
ogrodnictwo, A.Pabich, ss.88,
ekonomika rolnictwa i socjologia wsi, A.Pabich, ss.36,
przetwórstwo rolno-spożywcze, I.Kajdan, ss.42,
Wyd.CDiEwR-O/Poznań, Poznań 1994.

Poszczególne opracowania zawierają informacje o wynikach zakończonych badań zakończonych w 1993r w instytutach branżowych i jednostkach badawczo- rozwojowych resortu rolnictwa oraz akademiach rolniczych. Zamieszczono tylko te tematy, które w opinii realizatorów mogą być wykorzystane w praktyce rolniczej i szkołach rolniczych.

Racjonalne żywienie rodziny. Zbiór konspektów Część I i II. A. Szczepańska, CDiEwR O/Kraków, Kraków 1993.

Opracowania zawierają konspekty metodyczne dla nauczycieli gospodarstwa domowego w szkołach rolniczych. Szczegółowe konspekty z częścią teoretyczną i ćwiczeniową, dotyczą takich tematów jak między innymi: organizacja i higiena sporządzania posiłków, rola składników odżywczych w funkcjonowaniu organizmu, jak i poszczególnych produktów (mięso, jaja, mleko itp.) i ich zastosowania w żywieniu rodziny. Każdy konspekt wzbogacono spisem literatury.

